

NEŽINOMOS RANKRAŠTINĖS MOTIEJAUS
VALANČIAUS GIESMĖS APIE ŠVENTUOSIUS
(ŠV. JONĄ KRIKŠTYTOJĄ, ŠV. PAULIŲ,
ŠV. BENEDIKTĄ, ŠV. BALTRAMIEJŲ, ŠV. AGOTĄ)

MIKAS VAICEKAUSKAS

Šalia visos vyskupo Motiejaus Valančiaus (1801–1875) kūrybinės veiklos svarbią vietą užima ir himnografija. Nuo XIX a. vidurio pagrindinis lietuviškas katalikiškas giesmynas *Kantičkos, arba Knyga giesmių* yra glaudžiai susietas su jo vardu. Nors Valančius ir nebuvo giesmyno autorius, tačiau jis buvo pradėtas vadinti ir iki šiol tebevadinamas Valančiaus *Kantičkomis*. Prie Valančiaus himnografinės kūrybos korpuso taip pat priklauso ir psalmių vertimai – *Visos pasalmės šv. Dovydo karaliaus* (1869)¹ – bei išverstųjų psalmių sueiliavimas giesmėmis – *Pasalmės, arba Giesmės Dovydo karaliaus ir pranašo* (1873)².

Valančiaus giesmių vertinimas. Pirmieji Motiejaus Valančiaus giesmių ir giesmėmis eiliuotų psalmių vertinimai nebuvo itin palankūs, dažniausiai jo poetinę kūrybą įvertinti trukdė neabejotini prozos kūrinių pasiekimai. Juozas Tumas-Vaižgantas (1869–1933) straipsnyje „Šimtmetinės sukaktuvės Žemaičių Vyskupo Motiejaus III Valančiaus. 1801–1901“ (1901) Valančių apibūdino kaip vien prozos meistrą, nors rašiusį ir eilėmis, tačiau be jokių pasiekimų:

Vyskupas Motiejus nebuvo buklus eiliavime, nes buvo grynas prozaikas. Vienok daugalį rašė ir eilėms: visus Psalmus, giesmes apie š. š. Apaštalus ir daug kitų giesmių. Eiliuoti veikalai be jokios poezijos, ale aiškius, rašyti daug geres-

¹ [Motiejus Valančius], Wisas | pasalmes S. Dowida | Karalaus. | Wilniuje | *Kasztu ir spaustuwieje Josapa Zawadzkie* | 1864, [Tilžė: Jono Zabermano lėšos, Karlo Albregchso ir ko. spaustuvė, 1869].

² [Motiejus Valančius], PASALMES | arba | Giesmes Dowido | Karalaus ir pranaszo. | Wilniuje | *Kasztu ir spaustuwi Jozapas Zawadzki.* | 1863, [Tilžė: Jono Zabermano lėšos, Juliuso Reylenderio ir sūnaus spaustuvė, 1873].

ne kalba, neg senoviškosios, daug daugiau istoriškos tiesos turi: Vysk. Valančius – visur istorikas. Jo rašytas giesmes ir dabar tebegiedame.³

Panašiai lakoniškai jo poetinė kūryba (giesmėmis eiliuotos psalmės) kelis kartus buvo apibūdinta ir Adomo Jakšto (1860–1938): „Valančius, mat, buvo kur kas geresniu pasakorium, negu dainorium“⁴, „Mat, Valančiaus būta kur kas geresnio prozininko, negu eiliuotojo dainiaus“⁵; nors giesmėmis eiliuotose psalmėse ir pripažino eiliavimo išmanymą:

Norėdamas, kad tos psalmės būtų lengvai žmonių pagiedamos, vertėjas stengė netik kad kalba būtų jiems suprantama, bet kad ir patsai eiliavimas būtų gerai žinomas. Todėl nerasim čia nei kokių artistiškų strofų, nei skambesnių ar įvairesnių rimų bei ritmų. Taikyta eiliuoti strofomis ir ritmu, žinomu žmonėms iš „Kantičkų“.⁶

Kiek kitaip Valančiaus poetinę kūrybą vertino jo *Raštų* (1972) rengėjas Vytautas Vanagas. Nors ir pabrėžė poetinio talento stoką, tačiau pripažino jam poetinius sugebėjimus, ypač eiliavimo technikos įvaldymą:

[...] turėjo [Valančius] ir poeto užmojų, rašė eilėmis, nors pastarosiomis toli neprilygo savo prozai. Eiliuodamas jis liko epikas – racionalus pasakotojas bei aprašinėtojas. Tad jo eilės yra ne poetinio talento ar įkvėpimo, o eiliavimo technikos rezultatas. M. Valančius rašė religines giesmes, daugiausia surimuodamas tuos pačius šventųjų gyvenimus, kuriuos buvo surašęs ir proza. [...] Eiliuotieji bandymai – giesmės [čia kalbama apie šventiesiems skirtas giesmes iš *Palangos Juzės*, – M. V.] – papildė jo kūrybinę biografiją [...].⁷

³ [Juozas Tumas-Vaižgantas], „Šimtmetinės sukaktuvės Žemaičių Vyskupo Motiejaus III Valančiaus. 1801–1901“, *Tėvynės Sargas: Mėnesinis keimarinis laikraštis*, Tilžė, 1901, Nr. 2–3 B, p. 21; kartota: [Juozas Tumas-Vaižgantas], „Šimtmetinės sukaktuvės Žemaičių vyskupo Motiejaus III Valančiaus. 1801–1901“, in: Vaižgantas, *Raštai*, t. 14: *Literatūros istorija, 1899–1933*, parengė Laima Arnatkevičiūtė, Ilona Čiužauskaitė, vyr. redaktorius Vytautas Vanagas, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2002, p. 35.

⁴ Adomas Jakštas, „Apie lietuviškuosius Šventraščio vertimus“, *Žinyčia: Apšviestėniųjų Lietuvių Laikraštis*, Tilžė, 1902, Nr. 4–5, p. 32; kartota: Adomas Jakštas, „Apie Biblijos vertimus į lietuvių kalbą“, in: *Lietuvių literatūros istoriografijos chrestomatija: (iki 1940 m.)*, parengė Leonas Gineitis, Vilnius: Vaga, Lietuvos TSR Mokslų akademija, Lietuvių kalbos ir literatūros institutas, 1988, p. 250.

⁵ Adomas Jakštas, „Apie katalikiškus lietuviškus Šventraščio vertimus ir vertėjus“, *Soter: Religijos mokslo laikraštis*, Kaunas, 1933, Nr. 1 (16), p. 10.

⁶ *Ibid.*

⁷ Vytautas Vanagas, „Motiejus Valančius“, in: Motiejus Valančius, *Raštai*, t. 1, tekstą paruošė Birutė Vanagienė, įvadas ir paaiškinimai Vytauto Vanago, (ser. *Lituanistinė biblioteka*, 11), redakcinė komisija Kostas Korsakas (pirm.), Kazys Ambrasas, Juozas Jurginis, Alfonsas Maldonis, Jonas Palionis, Romas Šarmaitis, Vilnius: Vaga, 1972, p. 22.

Remdamasis Jakštu ir Vanagu, tokią pačią nuomonę apie giesmėmis eiliuotas psalmes pateikė ir Vytautas Merkys⁸. Naujojoje Valančiaus *Raštų* serijoje išleidus t. 4 (2011) su psalmių vertimais ir giesmėmis eiliuotomis psalmėmis, rengėjo Vanago, matyt, atidžiau išigilinus į tekstus, nuomonė apie Valančių kaip poetą buvo kiek pakeista:

M. Valančiaus verstų psalmių tekstams būdinga iš jo prozinių raštų pažįstama valančiška rupa, kietoko ir racionalaus žodžio raiška, bet ji nėra visiškai nutolusi nuo poetinio kalbėjimo. Tai rodo ne vien jų ritminė forma. Turėjo M. Valančius ir neabejotino eiliuotojo epiko, o ir poeto sugebėjimų, kuriuos galėtų atskleisti specialesni jo verstų psalmių, jo redaguotų „Kantičků“ giesmių tyrinėjimai.⁹

Iš viso to kas pristatyta matyti, kad lietuvių literatūros istoriografijoje Valančiaus poetinė kūryba ilgą laiką buvo vertinama su pakankamomis abejonėmis. Tik prie poetinės kūrybos priskyrus ir vertimus, atidžiau į juos pažiūrėjus, poetiniu Valančiaus palikimu imta neabejoti, jam skirti tiek pat dėmesio ar suteikti vertę kaip ir visam kitam jo kūrybiniam palikimui. Valančiaus giesmių meninių ypatybių analizė yra atskiro tyrimo reikalas.

Valančiaus giesmės apie šventuosius. Valančius naują pertvarkytą ir perredaguotą *Kantičků* leidimą išleido 1860 m.¹⁰; vėliau *Kantičkos* iki XX a.

⁸ Vytautas Merkys, *Motiejus Valančius: Tarp katalikiškojo universalizmo ir tautiškumo*, Vilnius: Mintis, 1999, p. 304.

⁹ Vytautas Vanagas, „Redakcinės pastabos“, in: Motiejus Valančius, *Raštai*, t. 4: *Visos psalmės šv. Dovydo karaliaus. Psalmės arba Giesmės Dovydo karaliaus ir pranašo*, parengė Vytautas Vanagas, tekstus redagavo Birutė Vanagienė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2011, p. 692.

¹⁰ *Kantičkos* – tai 1820 m. kun. Vincento Valmiko (apie 1778–1836) giesmynas *Kantičkos žemaitiškos, arba Giesmės nobažnos*, parengtas pagrindinio XVII–XIX a. pradžios giesmyno *Balsas širdies* pagrindu. Jos buvo leidžiamos iki 1861 m.: 1820, 1823, 1825, 1826, 1829–1830?, 1831, 1834, 1837, 1840 (2x), 1844 (2x), 1850, 1855, 1856 (2x), 1858, 1860, 1861 m. Perredaguotas, su nemažais pakeitimais ir pakeistu pavadinimu – *Šventos giesmės dėl krikščionių katalikų* giesmyno variantas dar buvo išleistas 1855, 1856 (2x), 1860, 1861 m. Teigiama, kad šį leidimą taip pat redagavo ir rengė Valančius, tačiau rimtų argumentų nepateikiama ir tai reikalauja atskiro tyrimo; žr. Vaclovas Biržiška, *Lietuviškų knygų istorijos bruožai*, d. 1: *Senosios lietuviškos knygos*, Kaunas: „Spaudos Fondo“ leidinys, 1930, p. 87; Vaclovas Biržiška, „Motiejus Valančius“, in: Vaclovas Biržiška, *Aleksandrynas: Senujų lietuvių rašytojų, rašiusių prieš 1865 m. biografijos, bibliografijos ir biobibliografijos*, t. III: XIX amžius, Čikaga: JAV LB Kultūros Fondas, Lituanistikos institutas, 1965, p. 98; perleista fotografuotiniu būdu: Vaclovas Biržiška, *Aleksandrynas: Senujų lietuvių rašytojų, rašiusių prieš 1865 m. biografijos, bibliografijos ir biobibliografijos*, t. III: XIX amžius, Vilnius: Sietynas, Lietuvos

pradžios buvo leidžiamos daugybę kartų¹¹. Šio giesmyno redagavimas – atskiro stambaus tyrimo tema, bet preliminariai galima pasakyti, kad pats Valančius giesmyną redagavo minimaliai, ištaisė korektūros klaidas¹². Tačiau lietuvių literatūros istorijoje šis giesmyno leidimas yra garsus Valančiaus padarytu papildymu – jame buvo išspausdintos penkios Antano Baranausko (1835–1902) giesmės skyriuje „Artojų giesmės šventos“. Kitas svarbus Valančiaus atliktas *Kantičkų* papildymas – nuo 1875 m. leidimo pridėtas „Naujų giesmių“ skyrius¹³, kuriame buvo keturiolika giesmių apie šventuosius. Tai buvo šv. ap. Andriejui, šv. Apolonijai, šv. ap. Baltramiejui, šv. Ignacui, šv. ap. Jokūbui Mažesniajam, šv. Julijonai, šv. Klemensui, šv. ap. Matui, šv. ap. Motiejui, šv. ap. Pilypui, šv. ap. Povilui (Pauliui), šv. ap. Simonui, šv. Steponui ir šv. Viktorui skirtos giesmės¹⁴. Valančiaus žodžiai iš

kultūros fondas, 1990, p. 98; Vaclovas Biržiška, *Senujų lietuviškų knygų istorija*, d. 1, Chicago: Chicagos Lietuvių literatūros draugija, 1953, p. 193; kartota: Vaclovas Biržiška, „Senujų lietuviškų knygų istorija“, in: Vaclovas Biržiška, *Knygotyros darbai*, sudarė, pratarinę ir įvadą parašė Genovaitė Raguotienė, Bronius Raguotis, Vilnius: Pradai, 1998, p. 166; Grigas Valančius, *Žemaičių Didysis: Istorio-biografiniai pasakojimai*, d. 1, Vysk. Motiejaus Valančiaus (1801.II.16 – 1875.V.17) mirties šimtmečiui paminėti, Los Angeles: Išleido autorius ir LŠST J. Daumanto kuopa, 1977, p. 88; Petras Puzaras, *Vyskupo Motiejaus Valančiaus pastoracinė veikla*, Vilnius: Mintis, 1992, p. 101.

Valančiaus leidimas: [Motiejus Valančius], KANTYCZKAS | ARBA | KNINGA GIESMIU. | par | *Moteju Wołonczewski* | Žemajcziu Wiskupa | parwejieta | ir isznauje iszpausta. | WILNIUJ. | Spaustuwiej Jozapa Zawadzka. | 1860.

¹¹ Giesmynas buvo išleistas 1862, 1863, 1864 (2x), 1865 (graždanka), 1867?, 1868?, 1869?, 1870?, 1872? (2x), 1873, 1875, 1878?, 1885, 1890, 1891 (2x), 1892 (2x), 1893?, 1894 (2x), 1894?, 1895?, 1896?, 1897?, 1899?, 1900?, 1904 metais. XIX a. pabaigoje giesmynas buvo leidžiamas ir kiek pakeistu pavadinimu – *Knyga giesmių, arba Kantičkos* (1890, 1891, 1894, 1894?, 1906, 1909, 1913 (2x)), *Giesmių knyga, arba Kantičkos* (~1891, 1892 (2x), 1894, 1904, 1905, 1906, 1906 (*Nauja giesmių knyga*), 1907, po 1907).

¹² Plg. šv. Kazimierui skirtų giesmių redagavimą: Mikas Vaicekauskas, „Šv. Kazimierui skirtos lietuviškos giesmės XVII–XIX a.“, in: *Šventasis Kazimieras istorijos vyksme: Įvaizdis ir refleksija: Mokslinių straipsnių ir šaltinių publikacijų rinkinys*, sudarė Paulius Subačius, Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, Vilniaus arkivyskupijos kurija, 2006, p. 92–94.

¹³ Kol neįrodyta kitaip, manome, kad „Naujų giesmių“ skyriumi 1875 m. *Kantičkų* laidą papildė Valančius. Žinoma, neatmestina galimybė, kad tai galėjo būti atlikta ir kito asmens, taip pat čia yra ir Valančiaus priežiūros ar vadovavimo kitam asmeniui galimybė. Šiems teiginiams patvirtinti kol kas jokie duomenys nežinomi.

¹⁴ [Motiejus Valančius], KANTYCZKAS | ARBA | [K]NINGA GIESMIU. | PAR | *Moteju Wołonczewski* | ŽEMAJCZIU WISKUPA | prawejzieta ir isznauje iszpausta. | WILNIUJ. | [Kaszt]u ir spaustuwi Jozapa Zawadzka. | 1862, [Tilžė: Jono Zabermano lėšos, Juliuso Reylenderio ir sūnaus spaustuvė, 1875], [LNB A10/875]: „Ape T. Endrieju Apasztoła“ (*Kada Ponas Jezus ant swieto platibės*, p. 721–724), „Ape S. Mateusza Apasz-

Kantičkų pratarmės – „Tikiu dabar wisus tosi Kantyczkosi atrasent tas pates giesmes, kures newienos mok ant pometies, priduriau dar kieletą nauju giesmiu, kures wiliuos patiksent giedotojems“¹⁵ – nesako, kad naujame giesmyno leidime jis pridėjo savo sukurtų giesmių, čia greičiausiai mintyje turėtos Baranausko giesmės. Beje, vėlesniuose *Kantičkų* leidimuose šis skyrius buvo smarkiai praplėstas – prie giesmių apie šventuosius buvo pridėtos šv. Agotai ir šv. Jobui skirtos giesmės¹⁶ bei kitų rūšių giesmių.

Naujųjų *Kantičkų* giesmių apie šventuosius autorystė iki šiol nėra nustatyta, tik lietuvių literatūros istoriografijoje esama teiginių, kad Valančius yra sukūręs giesmių apie šventuosius apaštalus, taip pat svarstyta giesmių apie šventuosius iš jo apysakos *Palangos Juzė* autorystė, išanalizuota ankstyvojo kūrybinio laikotarpio rankraštinė giesmė apie šv. Roką (žr. toliau).

Daugelyje savo knygotyros veikalų *Kantičkas* pristatė Vaclovas Biržiška (1884–1956). Jis praktiškai visur nurodė, kad nuo 1860 m. leidimo giesmynas buvo pradėtas vadinti Valančiaus *Kantičkomis*, buvo papildytas Valančiaus ar kitų asmenų¹⁷, iš pagrindų perredaguotas ir papildytas

tała“ (*Jezau giariausis kursaj isz auksztibes*, p. 724–727), „Ape S. Motieju Apasztola“ (*Diewe gierausis, Tiewe wisagalis*, p. 727–730), „Ape S. Simona, Apasztala“ (*Szwentas Simonaj Jezaus Apasztali*, p. 730–731), „Ape S. Baltramieju Apasztala“ (*O Jezau isz gieribes sawa atejaj ant swieta*, p. 731–736), „Ape S. Pilipa Apasztola“ (*Kad Kristus Diewas musu; ant ziames atetje*, p. 736–741), „Ape S. Jokuba Mažesnji Apasztola“ (*Szwenta Jokuba darbus apsakikiem*, p. 742–746), „Ape Szwęta Apasztola Powiła“ (*Oj Diews gieras, tikraj wisagalis*, p. 746–756), „Ape S. Ignaciu Wiskupa Muczelnika“ (*[Garbie] Tau Diewi kurs par szwęntus sawa*, p. 756–761), „Ape S. Stepona, pirmaje Muczelninka“ (*Garbinkiem Diewą amžinaji Pona*, p. 762–765), „Ape S. Klemensa, Popiežu Muczialnika“ (*Diekuj taw Jezau už tawo gieribes*, p. 765–770), „Ape S. Wiktera Muczialnika“ (*Garbe Tau Jezau kurs isz malones*, p. 770–774), „Ape S. Palone [Apoloniją] Muczialnikia“ (*Uwožok žmogau ant Szwentuju Diewa*, p. 774–776), „Apej S. Julionę Muczelnikię“ (*Wieszpati Diewą pagarbinkiem*, p. 776–783).

¹⁵ Motiejus Wołonczewski, „Prakałba“, in: [Motiejus Valančius], KANTYCYZKAS | ARBA | KNINGA GIESMIU. | PAR | *Moteju Wołonczewski* | ŻEMAJCZIU WISKUPA | parwejieta ir isznauje iszspausta. | WILNIUJ. | Kasztu ir spaustuwi Jozapa Zawadzka. | 1862, [LLTIB 152], p. [4].

¹⁶ Žr., pvz., [Motiejus Valančius], KNYGA GIESMIŲ | ARBA | KANTICZKOS. | MOTIEJAUS VOLONCZIAUSKIO | ŻEMAJCZIŲ VYSKUPO | PARVEIZETA IR ISZ NAUJO ISZSPAUSTA. | VILNIUJE. | KASZTU IR SPAUSTUVEJE JUOZAPO ZAWADZKIO. | 1863, [Tilžė: Julius Schönke's spaustuvė, 1890], [LLTIB 147]: „Giesmė apie szwęntą Agotą paną ir muczelninkę“ (*Agota szwenta graži panelė*, p. 797–800), „Giesmė apie įvairias žmogaus amžiaus dienas arba apie szwęntą Jobą“ (*O! žmogaus amžis kokioms pripuola bėdoms*, p. 801–803).

¹⁷ Vaclovas Biržiška, „Žemaitiškoji knyga (Bibliografinė apžvalga)“, in: *Gubos: Literatūros almanachas*, Kaunas: „Lietuvos“ redakcijos leidinys, 1927, p. 102.

Baranausko giesmėmis¹⁸. *Aleksandryne* (1965) apie *Kantičkas* jis jau kalbėjo kaip apie neabejotinos Valančiaus autorystės veikalą, čia vardijo gausius jų leidimus, visai neliesdamas nei autorinio indėlio, nei pildymo giesmėmis klausimo¹⁹. Tačiau vienu metu Biržiška buvo suabejojęs Valančiaus indėliu į *Kantičkas*. *Senujų lietuviškų knygų istorijoje* (1953) jis teigė, kad nuo 1860 m. leidimo, kur buvo Valančiaus pasirašyta pratarmė, giesmynas ir gavo jo vardą, „[...] nors jis palyginti ir ne kiek čia naujo įnešė“²⁰. Valančiaus autorystės priskyrimas *Kantičkoms* knygotyros ir lietuvių literatūros istoriografijoje praktiškai buvo atliktas Biržiškos. Biržiškai pritarė ir Juozas Vaišnora (1905–1987) knygoje *Marijos garbinimas Lietuvoje* (1958): giesmynas „[...] dėl Valančiaus prakalbos ir redakcijos vadinamas valančiniu“, citavo Valančiaus pratarmę apie jo taisymą ir pildymą naujomis giesmėmis²¹. Grigas Valančius (1906–1978) knygoje *Žemaičių Didysis* (1977) toliau kartojo visą iki tol jau skelbtą informaciją apie Valančiaus *Kantičkas*: paminėjo Valančiaus pratarmę, akcentavo jo papildymą naujomis („[...] įdėjo į jas apščiau savo originalaus teksto [...]“) ir Baranausko giesmėmis, pabrėžė valančinių *Kantičkų* sampratą²². Biržiškos duomenimis tiesiogiai pasinaudota ir Petro Puzaro (1929–2006) knygoje *Vyskupo Motiejaus Valančiaus pastoracinė veikla* (1992), kur be komentarų teigta, kad Valančius *Kantičkas* yra gerokai papildęs²³. Panašiai Valančiaus *Kantičkas* savo knygoje *Motiejus Valančius: Tarp katalikiškojo universalizmo ir tautiškumo* (1999) pristatė Vytautas Merkys, akcentavęs, kad tai buvo Valančiaus sudarytas leidinys, kur jis „[...] daugiausia taisė kalbą, ją modernino“, taip pat pridėjo naujų Baranausko giesmių²⁴.

Tad priimta nuomonė buvo tokia, jog Valančius yra sukūręs šventiesiems skirtų giesmių (čia daugiausia galvoje buvo turėtos giesmės iš *Palangos Juzės*), tačiau konkrečių pavyzdžių, išskyrus ankstyvą rankraš-

¹⁸ Vaclovas Biržiška, *Lietuvių bibliografija*, d. 2: 1800–1864 metai, Kaunas: Švietimo Ministerijos leidinys, 1926, sk. 274; Vaclovas Biržiška, *Lietuviškų knygų istorijos bruožai*, d. 1: *Senosios lietuviškos knygos*, p. 87.

¹⁹ Vaclovas Biržiška, „Motiejus Valančius“, p. 99.

²⁰ Vaclovas Biržiška, *Senujų lietuviškų knygų istorija*, d. 1, p. 193; kartota: Vaclovas Biržiška, „Senujų lietuviškų knygų istorija“, p. 166.

²¹ Juozas Vaišnora, *Marijos garbinimas Lietuvoje*, Roma: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 1958, p. 184.

²² Grigas Valančius, *op. cit.*, p. 88.

²³ Petras Puzaras, *op. cit.*, p. 101.

²⁴ Vytautas Merkys, *op. cit.*, p. 303.

tinės giesmės apie šv. Roką atvejį, nebuvo nurodoma, matyt, ir nebuvo žinoma. 2009 m. rugsėjo 15 d. Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto bibliotekos rankraštyne rastas Valančiaus autografas leidžia pateikti naujų duomenų apie jo himnografinį palikimą, patvirtinti kai kurių spausdintų giesmių autorystę. Tai rankraštinis penkių giesmių apie šv. Joną Krikštytoją, šv. Povilą (Paulių), šv. Benediktą, šv. Baltramiejų ir šv. Agotą rinkinys²⁵.

Ketrios giesmės iš rankraštinio rinkinio – „Giesmie Apej S. Joną Kriksztitoi“ (*Kada žmones Kristaus laukie*), „Giesmie apej Szwęntą Benediktą“ (*Łabaj sena pustelnika*), „Giesmie Apej Szwęntą Baltramieju“ (*Łajminkiem Szwęntą Baltramieju*) ir „Giesmie apej szwęntą Agatą“ (*Tegul pasaule gieraj pamata*) – *Kantičkose* spausdintos nebuvo; tai apskritai iki šiol nežinotos Valančiaus sukurtos giesmės. Penktoji giesmė – „Giesmie Apej Szwęntą Apasztolą Powiłą“ (*Oj Diewi gieras, tikraj wisagalis*) – *Kantičkose* spausdinta buvo nuo 1875 m. leidimo „Naujų giesmių“ skyriuje: „Ape Szwęnta Apasztola Powiła“ (*Oj Diews gieras, tikraj wisagalis*)²⁶.

Rankraščio istorija. Po Valančiaus mirties likę jo rankraščiai buvo saugomi vyskupo giminių – Alfonsos Beresnevičiūtės (?–?; Valančiaus sesers Petronėlės Beresnevičienės (1805–1867) duktės) ir Stanislovo Gruzdzio (1869–1939; Valančiaus sesers Petronėlės Beresnevičienės dukters Petronėlės Beresnevičiūtės-Gruzdienės sūnaus). Tai buvo *Mokslas Rymo kataliku*, *Pasakojimas Antano tretininko*, *Garbinimas švenčiausios širdies Dievo mūsų Jėzaus Kristaus*, *Patarlės žemaičių*, *Žyvatų šventųjų* antroji dalis, *Darbai šventųjų*, Mykolo Olševskio *Broma atidaryta ing viečnastį*, užrašai ir atsiminimai lenkų kalba, korespondencija su sesers Petronėlės Beresnevičienės sūnumi Vladislovu Beresnevičiumi (?–?) ir keletas kitų. Tarp jų buvo ir rankraštinis giesmių apie šventuosius rinkinys²⁷. Šiuos rankraščius ar jų dalį, iki pirmojo paminėjimo spaudoje, turėjo būti matęs Juozas Tumas, *Tėvynės sargo* redaktoriavimo laikais rinkęs medžiagą apie lietuvių kultūros veikėjus. Dalį rankraščių iš Valančiaus palikimo – lenkiškuosius užrašus ir atsiminimus – jis turėjo savo rankose, kai 1900 m. savo išverstus ir parengtus pra-

²⁵ [Motiejus Valančius], [Giesmės]: *Giesmie Apej S. Joną Kriksztitoi*; *Giesmie Apej Szwęntą Apasztolą Powiłą*; *Giesmie apej Szwęntą Benediktą*; *Giesmie Apej Szwęntą Baltramieju*; *Giesmie apej szwęntą Agatą*, in: *Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto bibliotekos Rankraščių skyrius*, (toliau – LLTIB RS), f. 1, b. 672, 50 p.

²⁶ [Motiejus Valančius], KANTYCZKAS, 1862, [1875], p. 746–756.

²⁷ [Motiejus Valančius], [Giesmės].

dėjo skelbti *Tėvynės sarge*²⁸. Tuo pat metu jis galėjo būti paėmęs naudoti ir kitus Valančiaus rankraščius. Jie galėjo pas jį „užsibūti“ ir ilgesnį laiką, kad net buvo „įtraukti“ į jo biblioteką, ką rodo Tumo bibliotekos ekslibris, priklijuotas prie giesmių rinkinio aplanko (žr. toliau).

Pirmą spausdintą informaciją apie Valančiaus sukurtas giesmes apie šventuosius aptinkame 1900 m. *Tėvynės sargo* Nr. 2–3. Čia Tumas spausdino savo išverstas ištraukas iš Valančiaus lenkiškojo rankraštinio palikimo. Iš Valančiaus užrašų sąsiuvinio *Wiadomość o czynnościach pasterskich biskupa Macieja Wołoncewskiego (Žinios apie vyskupo Motiejaus Valančiausko pastoračinis darbus)*²⁹, rašytų 1850–1875 m., Tumas išvertė ir išspausdino iš antros rankraščio pusės prirašytą *Wiadomość literacka* („Literatizšką žinią“)³⁰. Čia buvo paties Valančiaus suregistruoti jo parašyti, parengti ir iki 1873 m. išspausdinti veikalai. *Tėvynės sarge* Tumas sąrašą papildė sakydamas, kad ir „[n]uo savęs mes pridursime dar sekanczias, Vyskupo Valancziaus parasytas kningas“, ir šalia kitų įtraukė tokią poziciją:

34. Kanticzka, jo pertaisyta, kur tilpo jo paties **Giesmės apie s. Apasztalus**. (Poezijų jis patsaj neminavoja, nes labai menkos).³¹

²⁸ Žr. Mikas Vaicekauskas, *Motiejaus Valančiaus užrašų ir atsiminimų rankraščiai Lietuvių mokslo draugijoje: 1911–1914 metų istorija*: Studija ir publikacija, Su Vytauto Vanago pratarme, (ser. *Lietuvių tekstologijos studijos*, II), Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2009, p. 34–36.

²⁹ [Motiejus Valančius], *Wiadomość o Czynnościach Pasterskich Biskupa Macieja Wołoncewskiego*, [1850–1875], in: *LLTIB RS*, f. 1, b. 4388, 221 + [45] + 28 p.

³⁰ [Motiejus Valančius], „*Wiadomość literacka*“, in: *Ibid.*, p. 23–28; skelbta: [Motiejus Valančius], „*Literatizška žinia*“, [parengė ir iš lenkų kalbos vertė Juozas Tumas], *Tėvynės Sargas: Mėnesinis laikraštis su priemazgomis ir atskirais priedais*, Tilžė, 1900, Nr. 2–3, p. 20–24; Motiejus Valančius, „*Literatūros žinia*“, in: Motiejus Valančius, *Žemaičių Vyskupas, Pastabos pačiam sau*, Iš lenkiškosios vyskupo Motiejaus rašliavos sulasė ir savo pastabų pridėliojo doc. J. Tumas, Klaipėda: Švietimo Ministerijos Knygų Leidimo Komisijos leidinys, 151 Nr., Spaudė Akcinė „Ryto“ Bendrovė Klaipėdoje, 1929, p. 126–129; Motiejus Valančius, „*Literatūros žinia*“, in: Motiejus Valančius, *Žemaičių vyskupas, Pastabos pačiam sau*, Iš lenkiškosios vyskupo Motiejaus rašliavos sulasė ir savo pastabų pridėliojo doc. J. Tumas, parengė Loreta Urtė Urbaitė, (ser. *Skaitinių serija*, Nr. 12), Vilnius: Baltos lankos, 1996, p. 157–161; Motiejus Valančius, „*Literatūros žinia*“, in: Motiejus Valančius, *Žemaičių vyskupas, „Pastabos pačiam sau“*, Iš lenkiškosios vyskupo Motiejaus rašliavos sulasė ir savo pastabų pridėliojo doc. J. Tumas, in: *Vaižgantas, Raštai*, t. 14, 2002, p. 416–420; Motiejus Valančius, „*Wiadomość literacka = Literatūrinės žinios*“, in: Motiejus Valančius, *Namų užrašai*, sudarė Aldona Prašmantaitė, parengė, straipsnį ir paaiškinimus parašė, lenkišką tekstą išvertė Aldona Prašmantaitė, lenkišką tekstą parengė Jan Jurkiewicz, lotynišką tekstą parengė ir vertė Eugenija Ulčinaitė, Vilnius: Baltos lankos, 2003, p. 864–867.

³¹ [Motiejus Valančius], „*Literatizška žinia*“, p. 23; kartota: [Juozas Tumas], „*Doc. J. Tumo*

Tame pačiame *Tėvynės sargo* numeryje Tumas paskelbė savo sudarytą jubiliejinių 10-ies tomų Valančiaus raštų projektą, kurio šeštame tome numatė ir giesmes apie šventuosius – *Giesmes apie šv. Apaštalus*:

Szeszta kninga.	I. S. Tamosziaus isz Kempės. Apie sekimą
324 p.	Kristaus.
199 p.	II. Visi psalmi s. Karaliaus Dovidu.
150 p.	III. Psalmi eilėmis.
<u>50 p.</u>	IV. Giesmės apie s. Apasztalus etc.
723 p. ³²	

Čia buvo nurodytas rankraštinis giesmių rinkinys, nors ir neįvardytas kaip rankraštinis (taip pat ir tai, kad rinkinyje buvo ne vien giesmės apie apaštalus, bet ir kitus šventuosius). Tokį teiginį patvirtina tikslus rankraštinio giesmių rinkinio apimties nurodymas. Žinodamas apie rankraštinių giesmių rinkinį, taip pat ir tai, kad Valančius vieną (1860) *Kantičků* leidimą redagavo ir išleido, Tumas pirmojoje informacijoje giesmes apie apaštalus (šventuosius) tiesiogiai susiejo su *Kantičkomis*, nors giesmės iš kalbamojo rankraštinio rinkinio jose spausdintos nebuvo. Giesmių rinkinio apimties nurodymas leidžia manyti, kad Tumas tuo metu rankraštį galėjo turėti ir pas save, arba galėjo būti pasižymėjęs anksčiau kai kuriuos duomenis apie likusius Valančiaus rankraščius. Reikia pastebėti, kad Tumas į raštus neįtraukė *Kantičků*, o vien tik giesmes apie šv. apaštalus.

Po metų – 1901 m. – Valančiaus jubiliejui skirtame jau minėtame straipsnyje *Tėvynės sarge* „Šimtmetinės sukaktuvės Žemaičių Vyskupo Motiejaus III Valančiaus. 1801–1901“ Tumas vėl pažymėjo jį rašius giesmes apie šventuosius: Valančius „[...] rašė ir eilėm[i]s: visus Psalmus, giesmes apie š. š. Apaštalus ir daug kitų giesmių“³³.

pastabos“, in: Motiejus Valančius, *Pastabos pačiam sau*, 1929, p. 128; [Juozas Tumas], „Doc. J. Tumo pastabos“, in: Motiejus Valančius, *Pastabos pačiam sau*, 1996, p. 159; [Juozas Tumas], „Doc. J. Tumo pastabos“, in: Motiejus Valančius, „Pastabos pačiam sau“, 2002, p. 419.

³² [Juozas Tumas-Vaižgantas], „Projektas Jubiliejinio (1801–1901) perspausdinimo visų Vyskupo Motiejaus Valancziaus veikalų“, *Tėvynės sargas: Mėnesinis laikraštis su priemazgomis ir atskirais priedais*, Tilžė, 1900, Nr. 2–3, p. 29; kartota: [Juozas Tumas-Vaižgantas], „Senasis projektas Jubiliejinio (1801/1901) atspausdinimo visų v. V. raštų“, in: Motiejus Valančius, *Pastabos pačiam sau*, 1929, p. 164; [Juozas Tumas-Vaižgantas], „Senasis projektas jubiliejinio (1801/1901) atspausdinimo visų v. Valančiaus raštų“, in: Motiejus Valančius, *Pastabos pačiam sau*, 1996, p. 206; [Juozas Tumas-Vaižgantas], „Senasis projektas Jubiliejinio (1801/1901) atspausdinimo visų v. V. raštų“, in: Motiejus Valančius, „Pastabos pačiam sau“, 2002, p. 459.

³³ [Juozas Tumas-Vaižgantas], „Šimtmetinės sukaktuvės Žemaičių Vyskupo Motiejaus III Valančiaus. 1801–1901“, 1901, p. 21; kartota: [Juozas Tumas-Vaižgantas], „Šimtmetinės sukaktuvės Žemaičių vyskupo Motiejaus III Valančiaus. 1801–1901“, 2002, p. 35.

1907 m. balandžio 4 d. įkūrus Lietuvių mokslo draugiją (LMD), jos iniciatyva buvo pradėta skatinti kaupti lietuvių kultūros paveldą, ypač archyvinę medžiagą, rankraščius. Šioje srityje nemažai pasidarbavo Tumas. Viena iš jo iniciatyvų, matyt, ir buvo Valančiaus rankraščių dovanojimas LMD. Greičiausiai Tumo paskatinti ar informuoti, Alfonsa Beresnevičiūtė ir Stanislovas Gruzdis po Valančiaus mirties likusius ir jų saugotus rankraščius padovanojo LMD. O juos perduoti buvo įpareigotas Tumas; gal dėl to, kad jais rūpinosi, kad jais buvo naudojęsis anksčiau ar kad dalis rankraščių tuo metu buvo jo rankose. Valančiaus rankraščius (tuos, kuriuos turėjo savo rankose) LMD Tumas įteikė 1908 m. spalio 5 d., kaip rodo perduotų rankraščių sąrašas³⁴. Kartu su kitais perduotaisiais buvo ir rankraštinių giesmių rinkinys. Informacija apie Valančiaus rankraščių perdavimą buvo paskelbta ir spaudoje³⁵. Perduotųjų rankraščių sąraše Tumas įrašė:

Lietuvių M. Draugijai Alfonsa Beresnevičiūtė, Vyskupo Valančiaus sesers duktė ir Dra. Grūzdys, Jo anukas (abudu iš Kelmės) dovanojo

Vyskupo Valančiaus autografus:

[...]

3. 5 giesmės (išsp. Kantičkoje ir skyriumi)

[...]³⁶

Perduodant Valančiaus rankraščius LMD, nemaža jų dalis buvo be antraštinų puslapių, neturėjo ir viršelių, tad Tumas kiekvieną jų aplenkė tuščiu gelsvo popieriaus lapu; šiuo metu aplenkimo lapai atstoja rankraščių antraštinus lapus. Šiuose lapuose Tumas surašė pagrindinę informaciją apie rankraščius (žr. toliau), taip pat dalis papildomos ar skirtingos informacijos

³⁴ [Juozas Tumas-Vaižgantas], Sąrašas knygų ir rankraščių J. Tumo-Vaižganto dovantų Lietuvių Mokslo Draugijai, Vilnius, 1908-10-05, in: *LLTIB RS*, f. 1, b. 4166, l. [14r]; skelbta: Mikas Vaicekauskas, *op. cit.*, p. 84. Lietuvių mokslo draugijoje užprotokuluota lapkričio 1 (14) d.: „[...] получено пожертвованій: а) книгами отъ: [...] Альфона Бересневич, Д-ра Груздицъ (чрез кс Тумаса) – 11 различныхъ автографій епископа Волончевскаго, [...]“ (Протоколъ N. 4 (17). (Ноября 1/14 дня 1908), in: Литовское Научное Общество. Протоколы. 1908–1911, in: *LLTIB RS*, f. 22, b. 2, l. 10). Perduotų rankraščių sąrašo protokole nėra, jis buvo tik Tumo pateiktame sąraše.

³⁵ „Iš Lietuvių Mokslo Draugijos“, *Vilniaus žinios*, Vilnius, 1908-11-18 (12-01), Nr. 260 (1098), p. 1: „Spalių mėnesį Mokslo Draugijos knygynui dovanojo: [...] kun. Tumas – 316 t. ir rankraščius: Valančiaus korespondenciją su prelatu Dobševičium, [...]. [...] Alfonsa Beresnevičiūtė, d-ras Grūzdys (per kun. Tumą) – 11 įvairių vysk. Valančiaus autografų [...]“; tas pats skelbimas: *Viltis: Visuomenės, literatūros ir politikos laikraštis*, Vilnius, 1908-11-14 (27), Nr. 132 (167), p. 3.

³⁶ [Juozas Tumas-Vaižgantas], *op. cit.*, l. [14r].

buvo pateikta jo perduotų rankraščių sąrašė. Deja, Valančiaus rankraščius Tumas aprašė ne itin dėmesingai. Pavyzdžiui, aprašydamas šventųjų gyvenimų rinkinius, jų neištyręs užfiksavo, kad tai *Žyvatų šventųjų*³⁷ ir *Gyvenimų šventųjų Dievo*³⁸ rankraščiai, tuo tarpu tai buvo iki šiol nežinoti *Žyvatų šventųjų* antrosios dalies ir *Darbu šventųjų* rankraščiai³⁹. Panašiai atsitiko ir su giesmių rinkiniu – Tumas rankraščio aplanke identifikavęs, greičiausiai pagal rašyseną, kad tai Valančiaus giesmės, daugiau nieko nekommentavo, jų netyrė ir nesiaiškino, ar jos buvo skelbtos, ar ne. O perduotų rankraščių sąrašė įrašė, kad giesmės buvusios išspausdintos *Kantičkose* ir atskirai („skyrium“). Nežinia, ką Tumas turėjo galvoje šitaip nurodydamas. Ar tai, kad rankraštinio rinkinio giesmės buvo spausdintos ir giesmyne, ir atskirai? Tačiau tada kokie leidiniai turėti galvoje? Ar tai, kad iš penkių rinkinio giesmių buvo ir spausdintų, ir neskelbtų? Kad atskiru leidiniu nebuvo spausdinta, Tumas tikrai galėjo žinoti. Kaip jau buvo nurodyta, keturios giesmės iš rankraštinio rinkinio iki šiol buvo nežinomos ir nespausdintos, o viena spausdinta greičiausiai po Valančiaus mirties nuo 1875 m.

Tumo *Tėvynės sarge* (1900) pateiktomis žiniomis apie Valančiaus kūrinis tiesiogiai pasinaudojo Antanas Alekna (1872–1930) *Draugijoje* (1920), vėliau perkėlęs į knygą *Žemaičių Vyskupas Motiejus Valančius* (1922), perrašydamas visiškai identišką informaciją apie *Kantičkas* ir jose esančias giesmes apie šv. apaštalus: „34. Kanticzka, jo pertaisyta, kame buvo jo Giesmes apie šv. Apasztales“⁴⁰. Galima manyti, kad Alekna greičiausiai nežinojo,

³⁷ [Motiejus Valančius], ŽIWATAJ | SZWĘTUJU | TU Kuriu wardajs žemajczej už wis | gieb wadinties. | EJŁU ABECIEŁAS SURASZITI | ir iszspausti. | WILNIUJ | KASZTU IR SPAUSTUWIEJE JOZAPA ZAWADZKIA | 1858.

³⁸ [Motiejus Valančius], Giwenimaj | Szwentuju Diewa. | Tilzej | pas Albreghs ir Comp. | 1868.

³⁹ [Motiejus Valančius], *Ziwataj Szwentuju. Knigialas II°*, [nuorašas], 1864, in: LLTIB RS, f. 1, b. 674, 159 p.; [Motiejus Valančius], *[Darbai šventųjų]*, [1874–1875], in: LLTIB RS, f. 1, b. 666, 567 p. Plačiau apie tai žr. Mikas Vaicekaskas, *Motiejaus Valančiaus užrašų ir atsiminiimų rankraščiai Lietuvių mokslo draugijoje*, p. 26, 84, 87–88; Mikas Vaicekaskas, „Nežinoma Motiejaus Valančiaus hagiografija: *Žyvatų šventųjų* antroji dalis (1864) ir *Darbai šventųjų* (1874–1875)“, *Naujasis Židinys-Aidai*, 2011, Nr. 5, p. 317–327; Mikas Vaicekaskas, „Motiejus Valančiaus *Žyvatų šventųjų* antrojoje dalyje (1864) surašytas palaimintojo Juozapato gyvenimas“, in: *Dangiškieji globėjai, žemiškieji mecenatai: Straipsnių rinkinys, sudarytoja Jolita Liškevičienė*, (ser. *Acta Academiae Artium Vilnensis*, Nr. 60), Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2011, p. 149–168.

⁴⁰ Antanas Alekna, „Valančius kaip rašytojas ir lietuviškos raštijos palaikytojas. (Iš raštų *Žemaičių vyskupo* archivo)“, *Draugija*, 1920, Nr. 5–6 (113–114), gegužės ir birželio mėn., p. 202; Antanas Alekna, *Žemaičių Vyskupas Motiejus Valančius*, Klaipėda: Lituania,

jog minėdamas giesmes apie šv. apaštalus Tumas turėjo galvoje rankraštinių giesmių apie šventuosius rinkinį. Dar kartą tą patį be jokių komentarų pakartojo Grigas Valančius knygoje *Žemaičių Didysis*⁴¹.

Praktiškai paskutinę informaciją apie rankraštinių giesmių rinkinį pateikė Tumas. Valančiaus 100-ojo jubiliejaus proga mėgintą organizuoti raštų leidimą Tumas prisiminė 1925 m. paskelbtame straipsnyje „M. Valančiaus – rašytojo bruožai“. Čia jis pakartojo, kaip 1900 m. buvo siūlęs išleisti dešimt vyskupo raštų tomų, „[b]et laikai buvo tam nepatogūs, ir mano sumanymo vaisiai buvo labai menki“⁴², ir tebuvo išleistos tik kelios Valančiaus knygos. Tačiau dabar – 1925 m., – rengiantis minėti 50-ąsias vyskupo mirties metines, Tumas rašė, kad bus parengta daugiau Valančiaus veikalų – ir beletristinių, ir hagiografinių, ir istorinių, ir politinių brošiūrų. Taip pat jis akcentavo, kad verta būtų surinkti į vieną knygą ir Valančiaus „mažmožius“, tarp kurių paminėjo ir *Giesmes apie s. Apaštalus*⁴³, greičiausiai turėdamas galvoje ne giesmių skyrių iš *Kantičkų* ar giesmes apie šventuosius iš *Palangos Juzės*, o rankraštinių giesmių rinkinį, kurio tokį pat pavadinimą (*Giesmės apie s. Apasztalus*) ir tiksliai apimtį (50 p.) buvo nurodęs dar 1900 m. raštų projekte⁴⁴.

Valančiaus giesmės apie šv. apaštalus (šventuosius) dar buvo paminėtos Mykolo Biržiškos, antrajame *Mūsų raštų istorijos* leidime aptariant Valančiaus

Šv. Kazimiero Draugija, 1922, p. 176; kartota: Antanas Alekna, *Žemaičių Vyskupas Motiejus Valančius*, Antras leidimas su Vinco Trumpos įvadu ir dokumentų priedais, Čikaga: Lituanistikos institutas, 1975, p. 176; Antanas Alekna, „Valančius kaip rašytojas ir lietuviškos raštijos palaikytojas“, in: *Motiejus Valančius iš arti ir iš tolo*: Straipsnių rinkinys, sudarė Juozas Jasaitis, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2001, p. 76.

⁴¹ Grigas Valančius, *op. cit.*, p. 365.

⁴² Juozas Tumas, „M. Valančiaus – rašytojo bruožai“, *Lietuvis: Visuomenės, politikos ir literatūros savaitinis laikraštis*, Kaunas, 1925-05-29, Nr. 21, p. 2, sk. „Paminėjimai“; kartota: [Juozas Tumas-Vaižgantas], „Paminėjimai“, in: *Vaižgantas, Raštai*, t. 14, 2002, p. 539 (paskelbta „Paaiškinimuose“).

⁴³ Juozas Tumas, *op. cit.*, p. 3; [Juozas Tumas-Vaižgantas], „Paminėjimai“, p. 540; šis skyrelis buvo praleistas visą tekstą kartojant: [Juozas Tumas-Vaižgantas], „Doc. J. Tumo pastabos apie patį rašytoją“, in: *Motiejus Valančius, Pastabos pačiam sau*, 1929, p. 148–158; [Juozas Tumas-Vaižgantas], „Doc. J. Tumo pastabos apie patį rašytoją“, in: *Motiejus Valančius, Pastabos pačiam sau*, 1996, p. 185–197.

⁴⁴ [Juozas Tumas-Vaižgantas], „Projektas Jubiliejinio (1801–1901) perspausdinimo visų Vyskupo Motiejaus Valancziaus veikalų“, p. 29; kartota: [Juozas Tumas-Vaižgantas], „Senasis projektas Jubiliejinio (1801/1901) atspausdinimo visų v. V. raštų“, 1929, p. 164; [Juozas Tumas-Vaižgantas], „Senasis projektas jubiliejinio (1801/1901) atspausdinimo visų v. Valančiaus raštų“, 1996, p. 206; [Juozas Tumas-Vaižgantas], „Senasis projektas Jubiliejinio (1801/1901) atspausdinimo visų v. V. raštų“, 2002, p. 459.

kūrybą: „[...] jo „giesmės apie apaštalus“ jo paties ištaisytose Kantičkų knygoje, [...]“⁴⁵. Čia Biržiškos buvo pasinaudota arba Tumo (1900), arba Aleksos (1920, 1922) informacija.

1929 m. Tumas parengė ir išleido Valančiaus *Pastabas pačiam sau*, kuriose sudėjo visą savo anksčiau *Tėvynės sarge*, *Žinyčioje* ir *Dirvoje-Žinyne* 1899–1903 m. verstą ir skelbtą medžiagą iš Valančiaus lenkiškų užrašų ir atsiminimų rankraščių⁴⁶ bei papildė savo tekstais ir komentarais. Šioje publikacijoje jokių naujų duomenų apie rankraštinių Valančiaus giesmių rinkinį paskelbta nebuvo, „Literatūros žinių“ priede „Doc. J. Tumo pastabos“ pakartota 1900 m. *Tėvynės sargo* Nr. 2–3 informacija:

7. Kantička, jo pertaisyta, kur įdėta jo paties sumetruotos „Giesmės apie š. Apaštalus“. („Poezijų“ v. Valančius neįsirašė į savo veikalus, gal kad pats nusimanė jas menkas esant).⁴⁷

Informacija apie rankraštį. Valančiaus rankraštinių giesmių rinkinys iki šiol nebuvo tirtas ir aprašytas. Taip pat apie rankraštį konkrečios informacijos nebuvo skelbta, išskyrus pirmąjį paminėjimą⁴⁸. Tumas, Valančiaus rankraščius perduodamas LMD ir sudarydamas perduodamųjų sąrašą, praktiškai šio rankraščio atskirai neišskyrė, o tik nurodė kaip penkias Valančiaus giesmes⁴⁹. Apie tai buvo informuota ir spaudoje, tačiau čia rankraščiai nebuvo detalizuoti ir jų pavadinimai neskelbti⁵⁰.

Rankraščio aprašas. Rankraštis saugomas Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto bibliotekos Rankraščių skyriuje (LLTIB RS). Rankraštis ap-

⁴⁵ [Mykolas Biržiška], M. Biržiškos, *Mūsų raštų istorija*, II leidimas, su 37 paveikslais, I dalis: *Ligi 1864 m.*, Kaunas: Švietimo ministerijos Knygų leidimo komisijos leidinys, Valskybės spaustuvė, 1925, p. 97.

⁴⁶ *Tėvynės sargas*, Tilžė, 1899, Nr. 10, p. 52–54; Nr. 11, p. 7–13; Nr. 12, p. 8–12, 18–24; 1900, Nr. 1, p. 27–36; Nr. 2–3, p. 15, 19–24, 25–30; Nr. 4–5, p. 14–18, 20–23, 61–63; Nr. 6–7, p. 15–22; Nr. 8, p. 19–25; Nr. 10–11, p. 39–44; Nr. 12, p. 31–40; 1901, Nr. 1B, p. 28–35; 1902, Nr. 1B, p. 46–54; Nr. 13, p. 48; 1903, Nr. 1, p. 107–115; *Žinyčia*, Tilžė, 1900, Nr. 1, p. 23–33; Nr. 2, p. 32–51; 1901, Nr. 3, p. 1–7, 25–28, 94–96; *Dirva-Žinynas*, Shenandoah, 1903, sausis, p. 115–116.

⁴⁷ [Juozas Tumas-Vaižgantas], „Doc. J. Tumo pastabos“, 1929, p. 128; kartota: [Juozas Tumas-Vaižgantas], „Doc. J. Tumo pastabos“, 1996, p. 159; [Juozas Tumas-Vaižgantas], „Doc. J. Tumo pastabos“, 2002, p. 419.

⁴⁸ Mikas Vaicekauskas, *Motiejaus Valančiaus užrašų ir atsiminimų rankraščiai Lietuvių mokslo draugijoje*, p. 85–86.

⁴⁹ [Juozas Tumas-Vaižgantas-Vaižgantas], Sąrašas knygų ir rankraščių J. Tumo-Vaižganto dovanotų Lietuvių Mokslo Draugijai, I. [14r]; skelbta: Mikas Vaicekauskas, *op. cit.*, p. 84.

⁵⁰ „Iš Lietuvių Mokslo Draugijos“, *Vilniaus žinios*, p. 1; ta pati informacija: „Iš Lietuvių Mokslo Draugijos“, *Viltis*, p. 3.

lenktas Lietuvos TSR Mokslų akademijos bibliotekos Rankraščių skyriaus popieriniu aplanku. Signatūra – F1–672. LLTIB RS aplanke yra tokie įrašai: (*Rankraščių fondo pavadinimas*) – „Valančius M.“; (*Kalba*) – „liet.“; (*Lapų skaičius*) – „64“; (*Formatas*) – „įvairus“; (*Ypatybės*) – „org. 42 psl., nuorašo 22 lp.“; (*AUTORIUS*) – „Valančius M.“; (*Pavadinimas*) – „1). 5 giesmės, nuorašas neišaiškinto asmens; 2). patarles žemaičių“. Grafose (*Tvarkytojo parašas ir data*) ir *Pastabos* jokių įrašų nėra. Grafoje *Patiekta skaityti: (Skaitytojo pavardė, vardas ir data)* iki 2009 m. rugsėjo 15 d. („M. Vaicekauskas 2009-09-15 peržiūrėta“) taip pat įrašų nebūta, tad spėtina, kad šios bylos rankraščiai, be juos aprašusių LLTIB darbuotojų, niekieno nebuvo skaityti.

Byloje yra du rankraščių pluoštai: 5 giesmių rinkinys ir patarlių rinkinys *Patarlės žemaičių*. Tumui rankraščius perduodant LMD (1908-10-05), perdavimo sąrašė jie buvo įrašyti atskirai: „3. 5 giesmės (išsp. Kantičkoje ir skyrium)“ ir „6. Priežodžiai (išsp.)“⁵¹. Šiuo metu jiems suteikta viena signatūra. Taip buvo padaryta, matyt, rankraščius tvarkant ir aprašinėjant LLTIB. Tai patvirtina ir abiejuose rankraščiuose esantys įrašyti skirtingi inventoriniai numeriai: giesmių rinkinys – „In. R-672“ (p. 1; įrašas paprastu pieštuku, LLTIB inventorinis numeris giesmių rinkiniui ir *Patarlėms žemaičių*⁵²), patarlių rinkinys – „N° 696“ (p. 1; įrašas juodu rašalu, LMD inventorinis numeris *Patarlėms žemaičių*⁵³). Toliau bus aprašomas tik giesmių rinkinio rankraštis.

Po rankraštyno aplanko pats rankraštis dar yra įdėtas į buvusį perlenktą, dabar per lenkimo liniją perplyšusį apdriskusiais kraštais gelsvo popieriaus lapą (34,2 x 21,2), ant kurio, vietoje rankraščio antraštinio puslapio, Tumo ranka užrašyta:

Giesmes.

- 1) Apie s. Joną Kriksz
- 2). Apie s. Povilą
3. Apie s. Bened.
4. Apie s. Baltram.⁵⁴

⁵¹ [Juozas Tumas-Vaižgantas], *op. cit.*, l. [14r]; plačiau apie Valančiaus rankraščių perdavimą LMD žr. Mikas Vaicekauskas, *op. cit.*, p. 26, 83–89.

⁵² LTSR Mokslų Akademija, LIETUVIŲ LITERATŪROS INSTITUTAS, *I-moji RANKRAŠČIŲ ĮRAŠYMO KNYGA*, F 1, sudarė Ona Miciūtė, 1946, in: LLTIB RS, p. 79.

⁵³ [Lietuvių mokslo draugija], *Catalogus*, [Nr.] 10: *Rankraščių sąrašai*, [1909–1912], in: LLTIB RS, f. 22, b. 1014, p. [22].

⁵⁴ 1–5 eil. rašyta mėlynu pieštuku.

5 — Agotą⁵⁵
 Vyskupo Valan-
 čiaus autografas
 Dro Gruzdzio dovana⁵⁶

Kitoje šio lapo pusėje viršutinėje dalyje dešinėje pusėje priklijuotas Tumo ekslibris su įrašais „Ora et labora Unitis viribus“ ir „Kun. Juozapo Tumo“. Rankraštis neįrištas, neturi viršelių ir antraštinio puslapio. Juos atstoja bibliotekos aplankas ir lapas su Tumo užrašu.

Rankraštis yra sąsiuvinio (*in quarto*) formato, jį sudaro 5 atskiri lankai, sudaryti iš perlenktų per pusę lapų ir sudėtų vienas į kitą, kurio kiekviename yra po giesmę. Lankai skiriasi formatu ir puslapių skaičiumi. 1-asis lankas – „Giesmie Apej S. Joną Kriksztitoi“ (p. 1–8 [1–8]⁵⁷): formatas 22,4 x 18,4 cm, 8 puslapiai, 2 per pusę perlenkti lapai (36,8 x 22,4). 2-asis lankas – „Giesmie Apej Szwęntą Apasztołą Powiłą“ (p. 1–12 [9–20]): formatas 22,3 x 18,2 cm, 12 puslapių, 3 per pusę perlenkti lapai (36,4 x 22,3). 3-iasis lankas – „Giesmie apej Szwęntą Benediktą“ (p. 13–24 [21–32]): formatas 21,7/21,8 x 17,7/17,8 cm, 12 puslapių, 3 per pusę perlenkti lapai (35,4/35,6 x 21,7/21,8). 4-asis lankas – „Giesmie Apej Szwęntą Bałtramieju“ (p. 25–32 [33–40]): formatas 21,8 x 17,8 cm, 8 puslapiai, 2 per pusę perlenkti lapai (35,6 x 21,8), paskutinysis lanko puslapis p. 32 tuščias. 5-asis lankas – „Giesmie apej szwęntą Agatą“ (p. 33–{44}⁵⁸ [41–52]): formatas 21,5 x 17,5 cm, 12 puslapių, 3 per pusę perlenkti lapai (35 x 21,5), paskutiniai lanko puslapiai p. {43–44} [51–52] tušti. Iš viso rankraštį sudaro 26 lapai (13 per pusę perlenktų didelių (*in folio*) lapų), 52 puslapiai.

Rankraščio numeracija nėra vientisa. 1-asis lankas numeruotas paprastu pieštuku ne Valančiaus ranka nuo p. 1 [1] iki 8 [8]. 2-ojo lanko numeracija vėl prasideda nuo p. 1 [9] ir tęsiasi iki p. 12 [20]; numeruota Valančiaus ranka juodu rašalu. Toliau – 3-iasis, 4-asis ir 5-asis lankai – numeruoti ne Valančiaus ranka paprastu pieštuku, numeraciją tęsiant nuo 2-ojo lanko pabaigos. P. {43–44} [51–52] nenumeruoti. Numeracijos klaidų nėra.

Rankraščio lankų popierius skirtingas. 1, 2 ir 3-iojo lankų popierius gelsvas, rusvėjantis, 4 ir 5-ojo gelsvas, bet šviesesnis; 1 ir 5-ojo lankų popierius

⁵⁵ 6 eil. rašyta raudonu pieštuku.

⁵⁶ 7–9 eil. rašyta juodu rašalu.

⁵⁷ Čia ir toliau laužtiniuose skliaustuose nurodoma ištisinė sąlyginė rankraščio puslapių numeracija.

⁵⁸ Čia ir toliau riestiniuose skliaustuose nurodomi archyvine numeracija nenumeruoti rankraščio puslapiai.

minkštesnis ir šiurkštesnis, 2, 3 ir 4-ojo kietesnis ir slidesnis; 1, 2, 3 ir 4-ojo lankų popierius be vandenženklių ir kitų gamintojo ženklų, 5-ojo lanko popierius p. 33, 39 [41], [47] viršutiniame dešiniajame kampe turi reljefinius ženklus. Tai Kučkuriškių popieriaus fabriko, įsteigto 1824 m., reljefinis ženklas (2 x 1,6) su užrašu КУЧКУРИШКИ № 6⁵⁹. Ryškių popieriaus defektų nepastebėta; p. 1 [1] dešinėje pusėje 13 eil. pabaigoje įlieta nedidelė popieriaus šiukšlė, matyti ir p. 2 [2]; p. 5 [5] viršutiniame kairiajame kampe ruda popieriaus dėmė, matyti ir p. 6 [6]; p. 14 [22] dešinėje pusėje centre rudos dėmės, atsiradusios greičiausiai nuo kažin kokio skysčio, atsispaudusios ir p. 15 [23], persigėrusios ir į p. 13 [21] ir 16 [24]. 1-asis ir 2-asis lankai turi lenkimo per pusę žymes. Rankraščio būklė gera, išskyrus per pusę perplyšusį, antraštinį atstojantį lapą ir apdriskusį p. 7 [15] dešiniąją apatinį kampa.

Puslapio struktūra paprasta, teksto užrašas išdėstytas pagrindinėje, centrinėje puslapio zonoje. Pradedama rašyti nuo puslapio viršaus. Dešinėje puslapio pusėje paliekama ne itin plati (palyginti su rašysena) paraštė, kairėje pusėje paraštės praktiškai nėra, ją atstoja trumpesnės giesmių eilutės. Giesmės suskaidytos strofomis ne tarpais tarp jų (tokių iš viso nėra), o dažniausiai trečiųjų ir ketvirtųjų, ketvirtųjų bei penktųjų strofų eilučių atitraukimais. Rankraščio puslapį vidutiniškai sudaro maždaug vienodo dydžio ir pločio 19–20 eilučių, išskyrus p. 8 [8], kuriame paskutiniosios 6 giesmės eilutės kiek suspaustos bei sumažintos ir dešiniajame puslapio krašte vertikaliai įrašytos 7 eilutės, taip pat paskutiniai nepilni giesmių puslapiai p. 24 [32], 31 [39] ir 42 [50], kuriuose įrašyta po 6, 12 ir 9 eilutes.

Rankraščio autorystė priskiriama Valančiui palyginus giesmių rinkinio rašyseną su kitais jo rankraščiais. Rankraščio rašysena yra plati, aiški, daugiausia sietina su vėlyvaisiais Valančiaus rankraščiais (žr. poskyrį apie rankraščio datavimą).

Rankraštyje skaitymą apsunkinančių vietų nėra, išskyrus raidžių <I> ir <J>, <ž> ir <z>, <3> ir <z> vartoseną (žr. toliau). Taip pat esama labai nedaug taisyčių ir klaidų. Tai leistų manyti, kad rankraštis yra arba švarraštis, arba autorinis nuorašas. Švarraščio atveju (nesant juodraščių, kaip ir

⁵⁹ Plg., pavyzdžiui, Valančiaus rankraščio *BROMA Atidaritą ing wiecznafti par atminima paskutiniu dajktu* (1874–1875) aprašą: Mikas Vaicekauskas, „Paskutinė Valančiaus knyga“, in: *Istorijos rašymo horizontai*, sudarytojai ir redaktoriai Aušra Jurgutienė, Sigitas Narbutas, (ser. *Senoji Lietuvos literatūra*, kn. 18), Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2005, p. 274.

su kitais vėlyvaisiais Valančiaus kūriniais) būtų tvirtinama hipotezė, kad Valančius daugelį savo kūrinų rašė spontaniškai⁶⁰, iš karto švarraštį, minimaliai koreguodamas rašymo procese. Autorinio nuorašo atveju reikia manyti egzistavus ir juodraštinus, pirminius giesmių tekstų variantus. Čia vertėtų prisiminti paties Valančiaus pastabą apie savo rankraščius, pasakytą kratos metu 1870 m. gruodžio 12 d., kad jis „[...] turįs įprotį naikinti ne tik laiškus, bet ir visus juodraščius, išskyrus „valdiškus popierius“, kuriuos laiką raštinėje“⁶¹.

Rankraščio tekstas rašytas juodu, 1-ajame lanku rusvėjančiu rašalu (tai gali priklausyti ir nuo skirtingos lankų popieriaus faktūros). Ryškių teksto ir rašymo defektų, trukdančių perskaityti tekstą, nėra. Esama keletu rašalo dėmių: p. 6 [6] dešinėje centre, mažos dėmės p. 22 [30] 2–3 eil. pabaigoje; rašalu suteptų vietų: p. 2 [10] 17 eil. 3ž „wajkus“, p. 28 [36] 19 eil. 2ž „buklus“, p. 36 [44] 6 eil. 4ž „iszmintingą“ (atsispaudę ir p. 37); rašalo brūkšnelių ir taškų, atsiradusių greičiausiai dėl plunksnos drėskimo ir rašalo taškymo: p. 3 [3] viršutiniame kairiajame kampe, p. 21 [29] 1–3 eil. pabaigoje, p. 22 [30], 23 [31], 31 [39] centre. Rankraščio tekste esantys Valančiaus taisymai fiksuojami publikacijoje.

Rankraštis aprašytas 2010-02-02 – 2011-04-12.

Giesmių autorystė. Giesmės priskiriamos Valančiui remiantis tuo, kad rankraštinis giesmių rinkinys yra Valančiaus autografas. Taip pat jas Valančiui, greičiausiai remdamasis autografo argumentu, priskyrė ir Tumas. Šis faktas, manytina, abejonių kelti neturėtų, nes visiškai būtų neįsivaizduojama Valančių gyvenimo pabaigoje perrašinėjant ne savo tekstus.

Datavimas. Rankraštis yra nedatuotas. Pagal rašysenos stambumą ir platumą jis priskirtinas vėlyvajam Valančiaus kūrybos periodui. Taip leidžia manyti šio rankraščio rašysenos panašumas su vėlyvaisiais Valančiaus rankraščiais – *Pasakojimu Antano tretininko (1872)*⁶², *Mokslu Rymo katalikų (1873)*⁶³, *Pamiėtnik domowy (1873)*⁶⁴, *Darbais šventųjų (1874–1875)*⁶⁵, *Broma*

⁶⁰ Plg. Mikas Vaicekuskas, „Nežinoma Motiejaus Valančiaus hagiografija“, p. 326.

⁶¹ Vytautas Merkys, *op. cit.*, p. 750.

⁶² [Motiejus Valančius], *Pasakoimas Antana Tretinika*, [1872], in: *LLTIB RS*, f. 1, b. 671, 252 p.

⁶³ [Motiejus Valančius], *[Mokslas Rima-Kataliku]*, [1873], in: *LLTIB RS*, f. 1, b. 665, 692 p.

⁶⁴ [Motiejus Valančius], Maciej Wołonczewski, *Pamiėtnik domowy*, Kowno, 1873, in: *Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius*, f. 1, b. D1053, 340 p.

⁶⁵ [Motiejus Valančius], *[Darbai šventųjų]*.

atidaryta ing viečnastį (1874–1875)⁶⁶. Panašiai Valančiaus rašyseną komentavo Aldona Prašmantaitė, aptardama jo lenkiškuosius užrašų ir atsiminimų rankraščius⁶⁷.

Kitas momentas, galintis taip pat argumentuoti giesmių rinkinio datavimą vėlyvučiu laikotarpiu – apie 1873–1875 m., – tai Valančiaus giesmių apie šventuosius paskelbimas spaudiniuose. Kaip jau buvo minėta, viena giesmė iš rankraštinio rinkinio – „Giesmie Apej Szwęntą Apasztolą Powiłą“ (*Oj Diewi gieras, tikraj wisagalis*) – 1875 m. buvo išspausdinta Jono Zabermano (1815–1900) *Kantičkų* leidime, papildytame „Naujų giesmių“ skyriumi⁶⁸. Ankstesniuose *Kantičkų* leidimuose, ir ypač vėliausiame 1873 m. (ne Zabermano) leidime⁶⁹, giesmių iš rankraštinio rinkinio nerandame. Vadinas, kalbamos giesmės turėjo būti parašytos po 1873 m. *Kantičkų* leidimo ir iki 1875 m. leidimo. Žinoma, negalima atmesti ir galimybės, kad šie giesmių tekstai galėjo būti užrašyti naudojantis ir anksčiau sukurtais tekstais ar jų variantais. Tačiau žinant Valančiaus darbo pobūdį, spontaniškumą ar net kitų tekstų senesnių variantų nenaudojimą⁷⁰, tokią galimybę teigti reikėtų labai rezervuoti.

Atsižvelgiant į tai, kad kiekviena giesmė yra užrašyta atskirame lanke, kurių popierius ir užrašo rašalas skiriasi, galima manyti, kad jos rašytos skirtingu metu, bent jau ne „vienu prisėdimu“. Tokių dalykų nepastebima, pavyzdžiui, *Bromos atidarytos ing viečnastį*⁷¹ ar *Darbu šventųjų*⁷² rankraščiuose.

Valančiaus giesmė apie šv. Roką. Daugiau duomenų apie Valančių kaip eiliuotoją pateikė Roma Bončkutė, straipsnyje „Dar kartą apie Simono Daukanto ir Motiejaus Valančiaus susitikimą“ (2002) išanalizavusi iki tol nežinotą

⁶⁶ [Motiejus Valančius], *BROMĄ Atidaritą ing wiecznafti par atminima paskutiniu dajktu, parafze Kunigas Mikołás Olszewfkis Wilniuj Kafztu ir droku A. Dworca 1861, [1874–1875]*, in: *LLTIB RS*, f. 1, b. 4357, 583 p.

⁶⁷ Aldona Prašmantaitė, „Žemaičių vyskupo Motiejaus Valančiaus „Namų užrašai““, in: Motiejus Valančius, *Namų užrašai*, p. xxiv: „[...] į akis krintantis skirtumas tarp itin supaustos, smulkios rašysenos chronologiniu požiūriu ankstesniuose užrašuose ir neretai išžėstos, kur kas stambesnės paskutiniaus vyskupo gyvenimo metais [...]“.

⁶⁸ [Motiejus Valančius], *KANTYCZKAS*, 1862, [1875], p. 746–756.

⁶⁹ [Motiejus Valančius], *KANTYCZKAS | ARBA | KNINGA GIESMIU. | PAR | Moteju Wołonczewski | ŽEMAJCZIU WISKUPA | parwejieta ir isznauje iszspausta. | WILNIUJ. | Kasztu ir spaustuwi Jozapa Zawadzka. | 1862, [Tilžė: Karlo Albregso ir ko spaustuvė, 1873].*

⁷⁰ Plg. apie *Darbu šventųjų* rankraštį (Mikas Vaicekauskas, *op. cit.*, p. 326).

⁷¹ [Motiejus Valančius], *BROMĄ Atidaritą ing wiecznafti*.

⁷² [Motiejus Valančius], *[Darbai šventųjų]*.

ir neaptartą rankraštinę Valančiaus giesmę apie šv. Roką (*Kajp reyķ artyma milety*)⁷³, išlikusią rankraščiu LLTIB RS tarp Simono Daukanto (1793–1864) palikimo⁷⁴. *Kantičkose* iki Valančiaus leidimo (1860) ir vėliau, jo redaguotoje, buvo spausdinamos dvi tos pačios šv. Rokui skirtos giesmės: „Giesmie apey szwenta Rocha izpažintoja, Cudauna Gruzdziun bažnicziou, yr Patrona sunkiun ligonu“ (*O! Diawe dangaus žiames sutwertoji*) ir „Giesmie apey szwenta Rocha izpažintoja yr patrona wysokiun Ligonu“ (*Szwentas Rochay pagarbintas*)⁷⁵. Rankraštinė Valančiaus giesmė apie šv. Roką liko nespausdinta. Spėjama, kad ji galėjo būti skirta Daukanto *Maldoms katalikų* (1842), kurias 1847 m. Valančius redagavo. Valančius ne redagavo senąją giesmę apie šv. Roką, o sukūrė naują, sekdamas pirmąją *Kantičkų* giesmę⁷⁶.

Giesmės apie šv. Roką rankraštis neautorizuotas (kaip ir giesmių rinkinio apie šventuosius atveju), autorius nustatytas iš rašysenos. Pažymėtina, kad ji yra itin smulki, netgi primenanti Daukanto braižą, panašiai kaip ir Valančiaus darytų pataisymų Daukanto *Maldų katalikų* rankraštyje. Iš rankraščio matyti, kad tai yra juodraštis, tekstas daug taisytas⁷⁷. Pirmiausia tuo jis ir skiriasi nuo rankraštinio giesmių rinkinio. Taip pat skiriasi abiejų rankraščių rašysena: giesmės apie šv. Roką rankraštyje ji smulki, rinkinyje stambi, artima vėlyviesiems Valančiaus rankraščiams. Atsižvelgiant į popieriaus ženklus, tokio paties popieriaus egzistavimą Daukanto palikime, *Maldų katalikų* ir jų redagavimo datavimą, giesmės apie šv. Roką rankraštis datuojamas nuo 1845 iki 1847 m.⁷⁸

Taigi iš viso to matyti, kad dar gerokai iki *Kantičkų* redagavimo ir rengimo Valančius jau buvo ėmėsis himnografinės kūrybos. Deja, daugiau neturime jokių kitų (nebent iki galo neišspręstą *Palangos Juzės* giesmių apie šventuosius atveji) patvirtintų duomenų apie tai, kad iki *Kantičkų* 1875 m. laidos jis būtų kūręs giesmes.

Valančiaus giesmės apie šventuosius apysakoje *Palangos Juzė* (1869).

Dar viena Valančiaus giesmių grupė apie šventuosius⁷⁹ – šv. Lauryną (*Kad*

⁷³ [Motiejus Valančius], *Giesmie Ape S. Roka*, in: LLTIB RS, f. 1, SD 170, 4 l.

⁷⁴ Roma Bončkutė, „Dar kartą apie Simono Daukanto ir Motiejaus Valančiaus susitikimą“, *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, Vilnius, 2002, t. XX, p. 21–38.

⁷⁵ Pvz., [Motiejus Valančius], KANTYCYZKAS, 1862, p. 419–430, 430–432.

⁷⁶ Roma Bončkutė, *op. cit.*, p. 23, 30.

⁷⁷ *Ibid.*, p. 22, 35–38.

⁷⁸ *Ibid.*, p. 30–32.

⁷⁹ Kol neįrodyta kitaip, manome, kad *Palangos Juzėje* spausdintas giesmes apie šventuosius sukūrė Valančius.

kataliku; wiera płatinosi), šv. Morkų (*Dziaukieties žmones, dziaukieties Szatejkiej*), šv. Matą (*Par Szwęntusius i dangu, siunskiem maldas sawa*), šv. Motiejų (*Kristus ant žiames budamas*), šv. Martynijoną (*Paczioj dar pradžioj, musu tikieima*) ir šv. Petronėlę (*Auksztinkiem padorę mergielę*) – buvo išspausdinta *Palangos Juzės* 1878 m. (ketvirtajame)⁸⁰ leidime⁸¹. Pirmajame (1869; egzempliorius nežinomas)⁸² ir antrajame (1873)⁸³ leidime šios giesmės dar nebuvo spausdintos. Tad galima manyti, kad ir šios grupės giesmės buvo parašytos po 1873 m. *Palangos Juzės* leidimo. Dar atkreiptinas dėmesys, kad trečiasis, kaip ir antrasis, – 1874 m. – leidimas (egzempliorius nežinomas)⁸⁴ buvo išleistas Valančiaus knygų leidėjo Zabermano⁸⁵. Tad šioje vietoje būtų galima kelti prielaidą, taip pat atsižvelgiant ir į 1875 m. *Kantičků* leidimą, kad *Palangos Juzė* giesmėmis apie šventuosius galėjo būti papildyta jau ir trečiajame – 1874 m. leidime, išleistame Zabermano.

Remiantis šia prielaida, reikėtų epizodiškai paliesti ir *Palangos Juzės* giesmių apie šventuosius autorystę. Toks klausimas buvo iškeltas Vytauto Vanago. Jis Valančiaus autoryste abejojo ir *Raštuose* (1972) komentavo taip: „[k]etvirtojo, 1878 m. leidimo „Palangos Juzės“ tekstas nežinia kieno buvo

⁸⁰ [Motiejus Valančius], PAŁANGOS JUZE. | Wilniuje. | Kasztu ir spaustuwi Jozapas Zawadzki. | 1863, [Tilžė: Juliuso Reylenderio ir sūnaus spaustuvė, 1878].

⁸¹ Taip teigiama bibliografų ir literatūros istorikų: *Lietuvos TSR bibliografija. Serija A. Knygos lietuvių kalba*, t. 2: 1862–1904, kn. 2: R–Ž. *Vaizduojamasis menas, afišos, gaidos, žemėlapiai*, atsakingasis redaktorius Algimantas Lukošius, sudarytojai Eleonora Binkytė, Dalia Gargasaitė, Genovaitė Juodpalytė, Domas Kaunas, Nijolė Kišūnienė, Regina Pugžlienė, Aurelija Rabačiauskaitė, Albertas Ruzgas, Juozas Tumelis, Antanas Ulpis, Meilutė Zulonienė, Vilnius: Lietuvos TSR valstybinis leidyklų, poligrafijos ir knygų prekybos reikalų komitetas, Lietuvos TSR Knygų rūmai, 1988, p. 258; Vytautas Vanagas, „Teksto komentarai“, in: Motiejus Valančius, *Raštai*, t. 1, 1972, p. 549: „Ketvirtojo, 1878 m. leidimo „Palangos Juzės“ tekstas nežinia kieno buvo papildytas šešiomis religinėmis giesmėmis [...]“; Vytautas Vanagas, „Bibliografiniai duomenys ir tekstų komentarai“, in: Motiejus Valančius, *Raštai*, t. 1: *Vaikų knygelė. Paaugusių žmonių knygelė. Palangos Juzė. Pasakojimas Antano tretininko. Bičiuliai. Budrys ir jo priepuoliai. Dievobaimingas vaikiukas. Patarlės žemaičių*, parengė Vytautas Vanagas, tekstus redagavo Birutė Vanagienė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2001, p. 810–811.

⁸² *Lietuvos TSR bibliografija. Serija A. Knygos lietuvių kalba*, t. 2, kn. 2, p. 257.

⁸³ [Motiejus Valančius], PAŁANGOS JUZE. | Wilniuje. | Kasztu ir spaustuwi Juzupa Zawadzki. | 1863, [Tilžė: Jono Zabermano lešos, Juliuso Reylenderio ir sūnaus spaustuvė, 1873].

⁸⁴ [Tilžė: Jono Zabermano lešos, Juliuso Reylenderio ir sūnaus spaustuvė, 1874]; *Lietuvos TSR bibliografija. Serija A. Knygos lietuvių kalba*, t. 2, kn. 2, p. 258.

⁸⁵ Aurelija Rabačiauskaitė, „M. Valančiaus talkininkas“, *Literatūra*, 1978, Nr. 20 (1), p. 75–77.

papildytas šešiomis religinėmis giesmėmis⁸⁶. Vėliau Valančiaus veiklą religinės muzikinės kultūros kontekste tyrė Živilė Stonytė⁸⁷. Ji daugiausia dėmesio skyrė *Palangos Juzėje* spausdintoms giesmėms apie šventuosius. Buvo pabrėžtos kai kurių giesmių atsiradimo priežastys –

[...] Juzė dažniausiai kuria giesmes šventajam, kurio titulo bažnyčia yra toje vietovėje. Taip buvo sukurtos giesmės šv. Laurynui ir šv. Matui. Tai patvirtina vieną iš giesmių atsiradimo priežasčių – statant naujas bažnyčias, plečiantis šventųjų garbinimui, reikėjo ir tam tikrų tikėjimą stiprinančių bei šventųjų kultą palaikančių priemonių.⁸⁸

Pritarta nuomonei, kad šias giesmes apie šventuosius sukūrė Valančius, tačiau nenurodyta kuo remiamasi. Nurodyta, kad giesmės apie šv. Matą ir šv. Motiejų „[...] įėjo į vėliau jo sudarytuosius giesmynus, į „Kantyčků, arba Kningos giesmių“ (Karaliaučius, 1878?) leidimo pridėtąjį „Naujų giesmių“ skyrelį“⁸⁹. Reikia pažymėti, kad skyrius buvo pridėtas 1875 m. leidime, tačiau šis leidimas palyginti neseniai surastas ir nebuvo fiksuotas bibliografijoje; palyginus šias giesmes *Palangos Juzėje*⁹⁰ ir *Kantičkose*⁹¹, nustatyta, kad tai ne tos pačios, o skirtingos giesmės.

Vanagas antrųjų Valančiaus *Raštų* (2001) komentaruose patvirtino, kad giesmės iš *Palangos Juzės* į lietuviškų giesmių repertuarą nepateko ir *Kantičkose* spausdintos nebuvo. Kalbėdamas apie jų autorystę jis teigė, kad „[...] vienu pretendentų į ją galėtų būti ir M. Valančius [...]“, o

[...] prielaida, jog čia įdėtos religinės giesmės galėtų būti jo kūryba, nėra neįmanoma. Nuo pat savo vyskupavimo pradžios M. Valančius nuolat rūpinosi lietuvišku katalikų giesmynu, buvo jo redaktorius bei modernintojas,

⁸⁶ Vytautas Vanagas, „Teksto komentarai“, p. 549.

⁸⁷ Živilė Stonytė, „Motiejus Valančius ir bažnytinė muzika“, *Literatūra ir menas*, 1993-01-23, Nr. 4 (2407), p. 12; Živilė Stonytė, „Kantičkų pėdsakais: Vyskupo Motiejaus Valančiaus indėlis į lietuviškąjį giedojimą“, *Dienovidis*, Nr. 3 (481), p. 48–50; Živilė Stonytė, „Vyskupas Motiejus Valančius – religinės muzikinės kultūros puoselėtojas“, *Menotyra*, 1998, Nr. 4, p. 53–60.

⁸⁸ Živilė Stonytė, „Vyskupas Motiejus Valančius – religinės muzikinės kultūros puoselėtojas“, p. 55.

⁸⁹ *Ibid.*

⁹⁰ [Motiejus Valančius], PAŁANGOS JUZE, [1878]: „Giesmie apej S. Mateusza Apasztola“ (*Par Szewentusius i dangiu, siunskiem maldas sawa*, p. 55–56), „Giesmie apej Szewentą Motieju Apasztolą“ (*Kristus ant žiames budamas*, p. 80–81).

⁹¹ [Motiejus Valančius], KANTYCZKAS, 1862, [1875]: „Ape S. Mateusza Apasztala“ (*Jezau giariausis kursaj isz auksztibes*, p. 724–727), „Ape S. Motieju Apasztola“ (*Diewe gierausis, Tiewe wisagalis*, p. 727–730).

ir visiškai natūralu, kad galėjo ne vien gerinti kitų giesmes, bet ir pats jų sueiliuoti.⁹²

Taip atsargiai teigta dėl to, kad neturėta tvirtų Valančiaus himnografinę kūrybą patvirtinančių duomenų, tik įvairaus pobūdžio istoriografinę informaciją. Panašiai ši problema komentuota ir Tumo-Vaižganto *Raštų* t. 14 (2002), kuriame paskelbtos jo parengtos Valančiaus *Pastabos pačiam sau*: „Galimas daiktas, jo giesmių yra paties redaguotose „Kantičkose“ ir jam priklauso hagiografiniai eilivimai (tarp jų ir apie apaštalus), įdėti į „Palangos Juzės“ 1878 m. leidimą“⁹³. Agnė Zemkajutė, rašydama apie Valančiaus rūpinimąsi giedojimu bažnyčiose ir lietuviškomis giesmėmis, straipsnyje „Dėl liaudies giedojimo Žemaitijos bažnyčiose per Mišias: Juozapo Noreikos 1854 metų laiškas Motiejui Valančiui“ (2009) pristatė giedojimo tradiciją, atsiskleidžiančią *Palangos Juzėje*, tačiau čia skelbtų giesmių autorystės klausimo nekėlė, jas įvardijo kaip vyskupo aprobuotus tekstus⁹⁴.

Jei priimtume spėjimą, kad giesmės apie šventuosius *Palangos Juzėje* galėjo būti išspausdintos dar jos autoriui esant gyvam ir to paties leidėjo, kuriam leidžiant *Kantičkas* jos buvo papildytos „Naujų giesmių“ skyriumi su Valančiaus giesme apie šv. Povilą (Paulių), tai dar remdamiesi Valančiaus autorystės rankraštinio giesmių rinkinio egzistavimu, faktu, kad viena šio rinkinio giesmė buvo spausdinama *Kantičkose* nuo 1875 m., galėtume turėti daugiau argumentų *Palangos Juzės* giesmes apie šventuosius priskirdami Valančiui. O tuo tarpu svarstyti *Kantičkų* „Naujų giesmių“ skyriuje esančių kitų giesmių priskyrimą Valančiui, kaip, pavyzdžiui, giesmės apie šv. Povilą (Paulių), kol kas yra sudėtinga, nes stokojama archyvinių duomenų ar kitų patvirtinančių argumentų.

Šalutinė tema: Antanas Baranauskas ir giesmės apie šventuosius. Tariant Motiejaus Valančiaus rankraštinių giesmių rinkinį, LLTIB RS buvo pastebėtos kelios rankraštinės giesmės, skirtos šv. Benediktui, šv. Agotai ir šv. Anastazijai, susietos su vysk. Antanu Baranausku ir esančios jo rankraščių rinkinyje. Tai trijų giesmių apie šiuos šventuosius – „Gesme ape Szwinčiu Benedyktu“ (*Iezau mielausis unt Križiaus numiris*), „Gesme ape S. Agotu“

⁹² Vytautas Vanagas, „Bibliografiniai duomenys ir tekstų komentarai“, p. 810–811.

⁹³ [Laima Arnatkevičiūtė, Ilona Čiužauskaitė], „Paaiškinimai“, in: Vaižgantas, *Raštai*, t. 14, 2002, p. 490.

⁹⁴ Agnė Zemkajutė, „Dėl liaudies giedojimo Žemaitijos bažnyčiose per Mišias: Juozapo Noreikos 1854 metų laiškas Motiejui Valančiui“, *Archivum Lithuanicum*, 2009, t. 11, p. 366.

(*Diewe dungaus Sutwertojau*), „Gesme ape S. Anastaziju“ (*Diewe geriausias musu Sutwertoi*) – Antano Pavilionio (1847–1918) nuorašas⁹⁵ ir atskiras tos pačios giesmės apie šv. Anastaziją „Giesmie apie Sz. Anastaziju“ (*Diewie gieriauses musu Sutwertoi*) nuorašas, atliktas greičiausiai Jono Baranausko (1828–1904)⁹⁶. Rankraštyno formuliaruose šios giesmės buvo priskirtos Baranauskui, tačiau vėliau Baranausko kūrybos tyrinėtojos Reginos Mikšytės (1923–2000) informacija rankraščių formuliaruose buvo papildyta, kad pirmasis rankraštis esąs Pavilionio nuorašas ir kad „[š]ių giesmių autorius nėra Baranauskas“⁹⁷, o antrajame Baranausko pavardė užbraukta pieštuku ir prirašyta, jog autorius „nežinomas. XIX a. pr.“⁹⁸ (nors pagal rašybą turėtų būti priskirta XIX a. pabaigai). Taip pat pastarajame rankraštyje yra Jono Basanavičiaus (1851–1927) įrašas apie rankraščio gavimą: „Gauta iš J[ono] Baranauskio | Anykščiuose | Basanav[ičius]“⁹⁹.

Šios giesmės apie šventuosius nebuvo įtrauktos nei į Baranausko se-nuosius¹⁰⁰, nei į šiuolaikinius jo giesmių rinkinius¹⁰¹ ar *Raštus* (1995)¹⁰²; apskritai poezijai skirtame *Raštu* t. 1 šie rankraščiai nebuvo pristatyti, nebuvo komentuotas ir Baranausko autorystės atmetimo klausimas. Adomas Jakštas *Vyskupo A. Baranausko dvasišku giesmių* (1909) „Prakalboje“ pažymėjo, kad Baranauskas „[p]arašęs [giesmes] siūzdavo jas savo giminėms ar prieteliams, bet pats jomis maž tesirūpindavo, ir jų rinkinio nepaliko. Todėl

⁹⁵ [Antanas Baranauskas?], [Giesmės apie šv. Benediktą, šv. Agotą, šv. Anastaziją], [Antano Pavilionio nuorašas], in: *LLTIB RS*, f. 1, b. 544, [8] l.

⁹⁶ [Antanas Baranauskas?], [Giesmė apie šv. Anastaziją], [Jono Baranausko nuorašas?], in: *LLTIB RS*, f. 1, b. 549, [4] l.

⁹⁷ [Antanas Baranauskas?], [Giesmės apie šv. Benediktą, šv. Agotą, šv. Anastaziją]; įrašai pieštuku formuliare.

⁹⁸ [Antanas Baranauskas?], [Giesmė apie šv. Anastaziją]; įrašai pieštuku formuliare.

⁹⁹ *Ibid.*, l. [1]; įrašas juodu rašalu puslapio viršutinėje dalyje dešinėje.

¹⁰⁰ Žr., pvz., *Vyskupo A. Baranausko dvasiškos giesmės*, spaudon prirengė ir prakalbą pridėjo Adomas Jakštas, Kaunas: Saliamono Banaičio spaustuvė, Švento Kazimiero Draugijos išleidimas, 1909.

¹⁰¹ Žr. Antanas Baranauskas, *Artojų giesmės šventos*: Natos, harmonizavo, smuiko ir vargonų akompanimentus prirašė Vytautas Juozapaitis, Punkskas: Aušra, 1995; Vyskupas Antanas Baranauskas, *Graudūs verksmai ir kitos giesmės*: Fotografuotinis leidinys [rankraščio faksimilė], [parengė Alfonsas Motuzas], Kaunas: Atmintis, 1998.

¹⁰² Antanas Baranauskas, *Raštai*, t. 1: *Poezija*, parengė Regina Mikšytė, Marius Daškus, komentarus parašė Regina Mikšytė, Bonifacas Stundžia, Marius Daškus, konsultavo Vytautas Vanagas, Virginijus Gasiliūnas, Vilnius: Baltos lankos, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1995.

surankioti visos vysk. Baranausko giesmės šiandien gana sunku“. Sudarydamas šį rinkinį jis taip pat nurodė, kad

[...] giesmių rankraštį mums prisiuntė p. Rozalija Žukauskienė Anykščių par., Užuožerio kaimo. [...] Tame rankraštyje radome dvi giesmi: vieną „apie Jubileušą“, kitą „apie Šv. Petrą Apaštalą“ – kuriedvi ir iš kalbos, ir iš rašymo būdo, visai nepanėši į kitas mūsų dainiaus giesmes. Todėl jas iš šio rinkinio išmetėm, kaipo apokryfus, nes mūsų nuomone jos parašytos kieno kito, o ne vysk. Baranausko.¹⁰³

Tokios giesmės apie šv. Petrą egzistavimas ar jos priskyrimas/nepriskyrimas Baranauskui jo *Raštų* t. 1 komentuotas nebuvo. Šiame tome iš viso buvo paskelbta tik viena Baranausko šventajam skirta giesmė – „Gėsmė apė szw. Mikołą isz naszparu (su atłaidais)“ (*Tewo szwėsybę amžiną*)¹⁰⁴; apie kitas šventiesiems skirtas jo sukurtas giesmes neminėta, tačiau akivaizdu, kad Baranauskui priskiriamų giesmių apie šventuosius klausimas turėjo būti svarstomas.

Giesmių apie šv. Benediktą, šv. Agotą ir šv. Anastaziją Baranausko autorystės patvirtinimas ar atmetimas, apskritai šių giesmių autorystės klausimas kol kas lieka atviras. Tačiau reikia pažymėti, kad Valančiaus rankraštinės giesmės apie šv. Benediktą ir šv. Agotą yra nesusijusios su Baranauskui priskirtomis giesmėmis apie šiuos šventuosius.

Kelios išvados. Valančiaus giesmės apie šventuosius iš rankraštinio rinkinio iki šiol, išskyrus vieną, spausdintos nebuvo. Spausdintoji giesmė buvo paskelbta po Valančiaus mirties, greičiausiai Jono Zabermano. Iš Juozo Tumo kilo informacija, kad Valančius giesmes apie šventuosius įdėjo į savo *Kantičkas*, nors to jam gyvam esant nebuvo padaryta, o ir vėlesnėse *Kantičkose* buvo spausdinta tik viena rankraštinio rinkinio giesmė. Taip pat galima labiau argumentuoti, kad *Palangos Juzėje* esančios giesmės apie šventuosius yra Valančiaus autorystės. *Kantičkų* „Naujų giesmių“ skyriuje, kur buvo įtraukta giesmė apie šv. Paulių, kitų giesmių apie šventuosius autorystė lieka nepatvirtinta/nežinoma; čia giesmės apie tuos pačius šventuosius iš rankraštinio rinkinio bei *Palangos Juzės* ir *Kantičkose* spausdintosios nesutampa.

Skelbtos ir neskelbtos rankraštinio rinkinio giesmės. Kalbant apie nežinomas Valančiaus giesmes, reikia padaryti išlygą, kad iš šių „nežinomų“

¹⁰³ Adomas Jakštas, „Prakalba“, in: *Vyskupo A. Baranausko dvasiškos giesmės*, p. 3–4.

¹⁰⁴ Antanas Baranauskas, *Raštai*, t. 1, p. 364, 365, 599.

giesmių iki šiol apskritai nežinomos buvo keturios giesmės – apie šv. Joną Krikštytoją, šv. Benediktą, šv. Baltramiejų ir šv. Agotą, o viena – apie šv. Povilą (Paulių) – buvo spausdinama *Kantičkose* nuo 1875 m., tačiau ji nebuvo priskirta Valančiui. Šios giesmės autorystę patvirtina rankraštinis giesmių rinkinys. Tad remiantis šiuo argumentu, *Kantičkose* spausdintoji giesmė apie šv. Povilą (Paulių) publikacijoje skelbiama kartu su kitomis keturiomis giesmėmis, taip išlaikant rankraštinio rinkinio visumą.

Teksto rengimo ir publikavimo principai. Publikuojamame tekste rankraščio rašyba, skyryba ir grafinis vaizdas perteikiamas adekvačiai (adekvačia kompiuterine grafika), išskyrus rankraščio p. 8 [8] dešinėje parašėje vertikaliai įrašytas eilutes, netilpusias puslapio apačioje ir neįrašytas naujame puslapyje. Rankraščio teksto skaidymas eilutėmis neįmanoma, išskyrus kėlimą į kitą puslapį. Eilučių atitraukimai pateikiami pagal šaltinį. Valančius neskyrė didžiųjų raidžių <I> ir <J> (spaudiniuose tai padarydavo spaustuvininkai) ir visą gyvenimą rašė vieną didžiąją raidę <I>¹⁰⁵; taip perteikiama ir publikacijoje. Nenuosekliai rašytos raidės <ž> ir <z>, <3> ir <z>; publikacijoje jos perteikiamos pagal parengėjo įskaitymą. Rankraščio tekste esantys Valančiaus taisymai ir kiti žymėjimai fiksuojami publikacijos tekstologiniame aparate.

Tekstologinio aparato santrumpos ir žymėjimas: add (*additum*) – pridėta; cor (*corrigit*) – pataisyta; del (*delevit*) – išbraukta; fin (*finis*) – pabaiga; i e (*id est*) – tai yra, turi būti; ill (*illegibile*) – neįskaitoma; in d mg (*in dextera margine*) – dešinėje parašėje; in ms (*in manuscriptum*) – rankraštyje; initium – pradžia; ins (*inserit*) – įterpta; lin (*linea*) – eilutė; lit (*litura*) – sutepta vieta; pro – taisyta iš, vietoj; s exc (*supra excusa*) – virš išbrauktos (vietos); scr (*scriptum*) – įrašyta, užrašyta; si (*signum*) – ženklas; sub lin not (*sub linea notatum*) – pabraukta; subter – žemiau; sup (*super*) – viršuje; ver (*verbum*) – žodis; vertic (*verticaliter*) – vertikaliai; || – puslapio pabaiga; // – eilutės ar teksto dalies perkėlimas šalia; [...] – išbraukta tekste; 「...」 – komentuojama teksto atkarpa. Nuorodos dedamos po komentuojamo žodžio ar teksto atkarpos, prieš žodį, kai komentuojama jo pradžia, arba toje vietoje, kuri komentuojama. Indeksas prieš komentuojamą raidę rodo jos eilės numerį žodyje. Sąlyginė rankraščio puslapių numeracija nurodoma laužtiniuose

¹⁰⁵ Giedrius Subačius, „XVIII–XIX amžiaus lietuviškų tekstų grafemos <I>, <J>“, *Archivum Lithuanicum*, 2003, t. 5, p. 242–243.

skliaustuose [...], taip pat šalia sąlyginės numeracijos laužtiniuose skliaustuose nurodoma ir archyvinė rankraščio puslapių numeracija kampiniuose skliaustuose <...>.

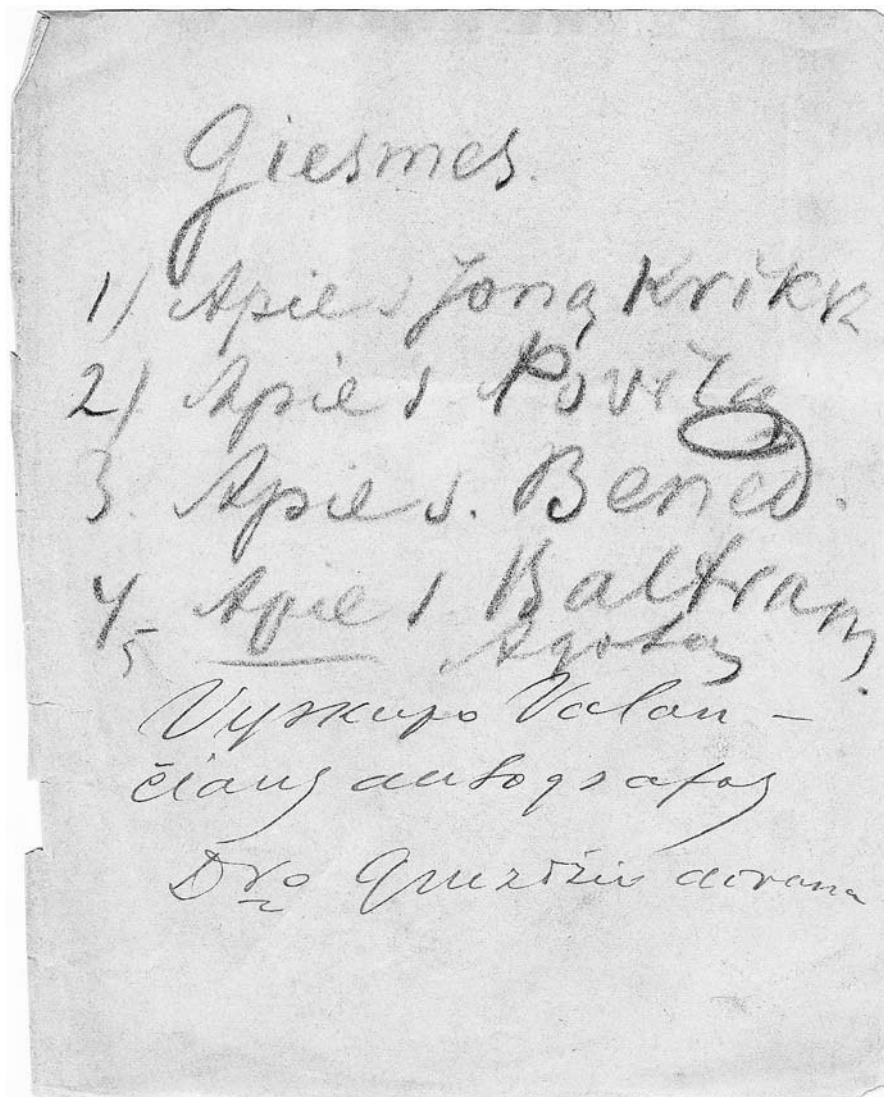
UNKNOWN MANUSCRIPT HYMNS ABOUT THE SAINTS BY MOTIEJUS
VALANČIUS (ST. JOHN THE BAPTIST, ST. PAUL THE APOSTLE, ST.
BENEDICT, ST. BARTHOLOMEW, ST. AGATHA)

Mikas Vaicekauskas

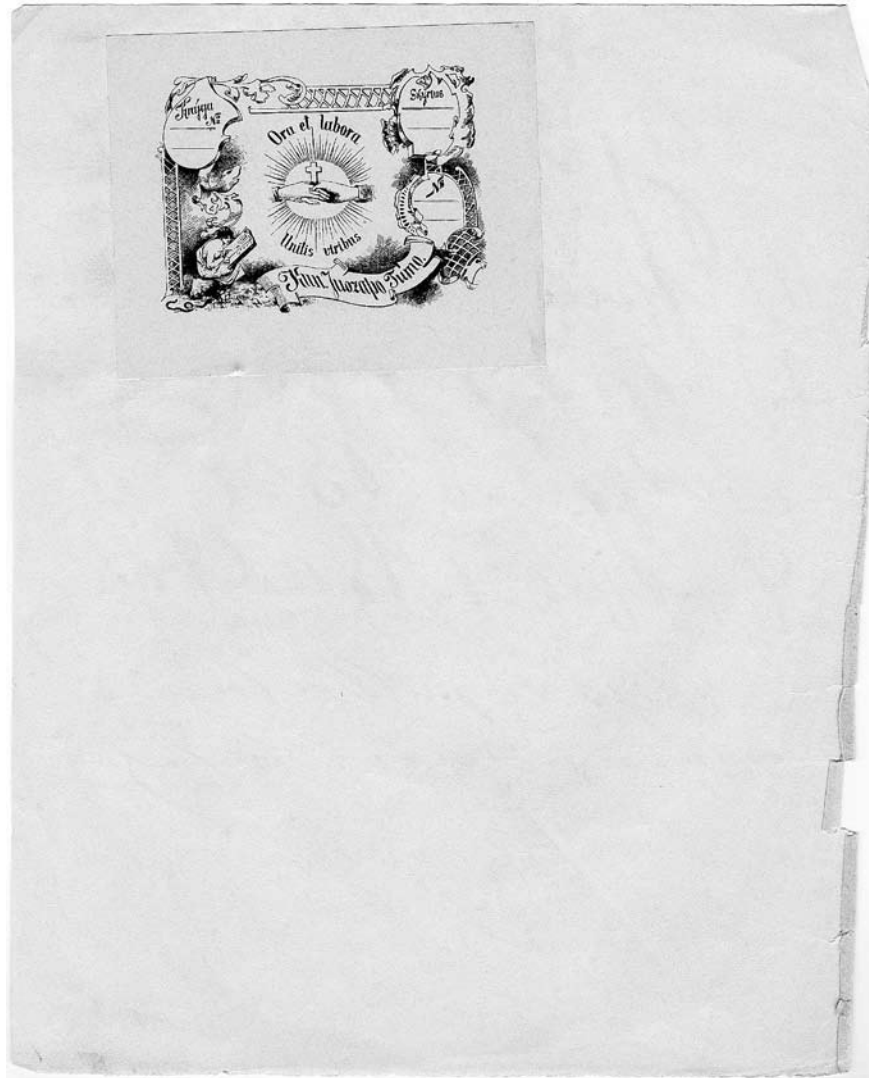
Summary

Hymnography also plays an important role in the creative activities of Samogitian Bishop Motiejus Valančius (1801–1875, bishop 1850–1875). From the middle of the 19th century the main Catholic hymnal *Kantičkos, arba Knyga giesmių* (*Hymns or Book of Hymns*) is closely tied with his name. Even though Valančius was not the author of this book, it began to be called and it is up to now still known as the *Kantičkos* of Valančius. Valančius issued a newly reorganized and reedited edition of the *Kantičkos* in 1860. An important addition to the *Kantičkos* made by Valančius was the adding of the “Naujų giesmių” (“New Hymns”) chapter, in which there are fourteen hymns about saints. The authors of these hymns about saints has not yet been determined, although there are assertions in the historiography of Lithuanian literature that Valančius had created the hymns about the holy apostles and the hymns about saints from the short story *Palangos Juzė* (*Joe from Palanga*) are also credited to him.

The discovered autograph of Valančius found in the manuscript department of the Lithuanian Literature and Folklore Institute on September 15, 2009 allows one to provide new data about his hymnographical legacy, to confirm the authorship of some printed hymns. It is a manuscript collection of five hymns about St. John the Baptist, St. Paul the Apostle, St. Benedict, St. Bartholomew, and St. Agatha, written in 1873–1875. Four hymns – about St. John the Baptist, St. Benedict, St. Bartholomew, and St. Agatha – are up to now not known hymns created by Valančius. The hymn about St. Paul was printed in the *Kantičkos* from 1875 in the “New Hymns” chapter, but its authorship up to now had not been confirmed. The article presents the manuscript, analyzes the authorship of the hymns, its connections with other hymns of Valančius; the history of the manuscript – its dating, information about the manuscript, owners of the manuscript, site of storage are investigated. An inventory of the manuscript – signature, format, binding, quires, pagination, paper, corrections are also provided. The article provides the texts of the hymns about saints found in the manuscript department.

1. Motiejaus Valančiaus rankraščinio giesmių rinkinio antraštinis lapas, užrašytas Juozo Tumo-Vaižganto (LLTIB RS, f. 1, b. 672)

2. Motiejaus Valančiaus rankraščinio giesmių rinkinio antraštinio lapo antra pusė su Juozo Tumo-Vaižganto ekslibriu (LLTIB RS, f. 1, b. 672)

Man. R-642

Giesmė

Apie š. Joną Krikštytoją

Gajda kaip: Dupe mana garbinu Dieva
 kada žmones krikštavo taikie
 Pranapaj szwenti apszaukie
 Joo pirm krikštavo ateima
 Diei pasau tes atpirkima
 Jus ateja pranokijus
 Mespiopiaus apskielbijus
 Kuri surdis z moniu tejitu
 Pažinti krikštu mokitu.
 Jus sawa pranokijus
 Ir teip paties apskielbijus
 Diewa iszrinka szwenta Jona
 Isz aukpta dvaripka stona.
 Jo tiemas Zakariopjus
 Kad ateitu mespiopjus
 Siema isz dienas matelawa
 Pakol aprij skima gawa.

3. Motiejaus Valančiaus rankraštinės giesmės apie šv. Joną Krikštytoją pradžia
 (LLTIB RS, f. 1, b. 672, p. 1)

8 Jonas tokis žinis gaves
 Pri Eroda atkielaves
 Ašrikių karalų pabare
 Iziokių, zodejį anam tar
 Netejdas tauj griesziti
 Krole moterį laikiti
 Reik ja Filipuj aduoti
 Sau kitos moters jerskoti.
 Erodiene girdiedama
 O Eroda, miledama
 Kajej ant Sona sūpikad
 Tij zodej anoj nelika
 Todiel karalų Eroda
 Paktausus moteris rodas
 Švęnta, apkata suripa
 Dar ikalini iškita
 Karalų bankietų vojint
 Erodienej stigavojint
 Dūbelis gatvą mekiarta
 O švęntas Sona išvirsta
 Kad puskinij klaua minca
 Kristus Sona prisimines
 Jaz Sona ina švęntesnis
 Uz visus svęntes deilesnis.
 Tėxiaus toks vaj dieis urras
 Su kurio pasauli giras — (†)

(†) Prieš uvert pabartava mes
 gabavot pristunka kas su uvert
 O kogn gili, suojis dūma
 Nėsu pati ngrausis suva
 Ma, pad dūsi, iš a miki.

(†) Tęp rakti, ci raktis
 Nėsiš, iš dūma

4. Motiejaus Valančiaus rankraštinės giesmės apie šv. Joną Krikštytoją pabaiga (LLTIB RS, f. 1, b. 672, p. 8)

1.

Giesmė
 Apie Švęnta Apavitota
Pavita

Jajda kajp. Nuk svjka duktie
tiwa qmžinoje.

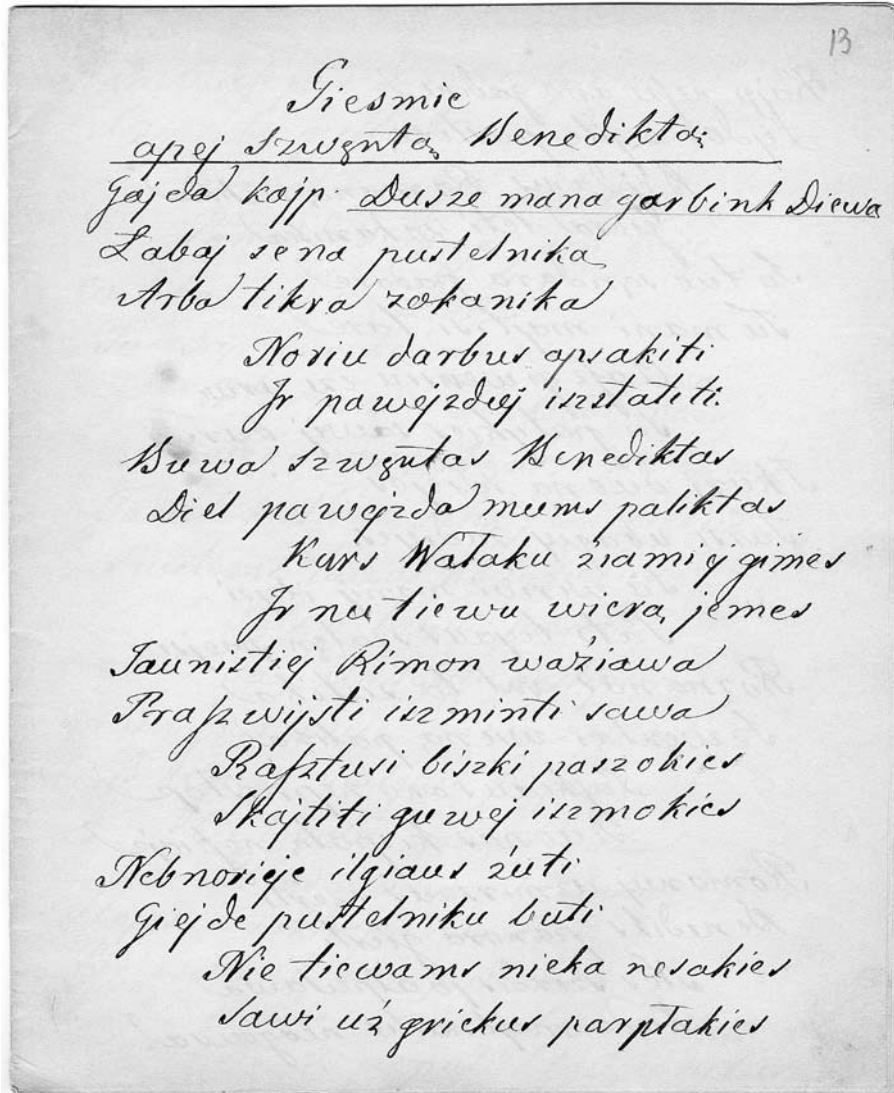
Oj Dievi gieras, tikvoj wisagalis
 Tejsingaj garbyn Pavu wisas rakis
 Nes moki rindi kiekwicna suprofi
 Tejsius atrasti.

Švęnta Pavita didėj karpta žida
 Galinga akis Pavu kad inwida
 Neregijnt dawe pažinti tejsibe
 Pavu galibe.

Tas švęntas kudams ir žide gimina
 Todiel miledams sawa tikieima
 Norije idant krikščionu nebute
 Tujaus pražute.

I Seruzolu jaunistij atwikies
 Jv kataliku nemaž jau sutikies

5. Motiejaus Valančiaus rankraštinės giesmės apie šv. Paulių pradžia
 (LLTIB RS, f. 1, b. 672, p. 1 [9])

6. Motiejaus Valančiaus rankraštinės giesmės apie šv. Benediktą pradžia
 (LITIB RS, f. 1, b. 672, p. 13 [21])

25

Giesmė

Apej šventą, Baltramiejų!

Gajda kaip: šventiwas kurs sau uz patra-
na! Tuzupa'tur uš apakuna!

Lajminkiem šventą, Baltramiejų
 Skajtikiem sawa' gicradieju
 Nes tasaj wiera, pamatawa
 Tu kitaj šventaj draugaj sawa
 Ant isames.

Užgimes galiteos krafti
 Neburwa tabaj guwas rajati
 Skajtiti i didiškaj mokiye
 Tu knigu poterus kalbiye
 Kai de na?

Par darba, dus na, sawij petni
 Subrinti burwa ono detni
 O pierptaj gana burwa trumpi
 Nu darba ~~tu~~ biškieli su kumpi
 Lirados.

7. Motiejaus Valančiaus rankraštinės giesmės apie šv. Baltramiejų pradžia
 (LLTIB RS, f. 1, b. 672, p. 25 [33])

39

Giesmė
apie Švęntą Agatą.
 Gajda kaip: Pulkiem ant kiekv. v. v.
 Tegut pasaulė žieraj pamata
 Kaip dangū pėne švęnta Agata
 Kaip doraj džiū pikta saugojė
 Wiskan kientietė už vėm, kėtojė.
 Jes tievoj buva didėj turtinėj
 Dieva mitentis ir ismintinėj
 Kurij mergietė wieroj augina
 Ukletė Dieva tikraj pratina
 Švęnta Agata patioj jaunietioj
 Kad die Dievoj buti panistioj
 O jogij buva padore vejda
 Todiel ber nelis jor usigijda
 Kad kwincyanus galings wapkina
 Š už moteri imti kietina

8. Motiejaus Valančiaus rankraštinės giesmės apie šv. Agatą pradžia
 (LLTIB RS, f. 1, b. 672, p. 33 [41])